

DROGI
KU WARTOŚCIOM

TADEUSZ BANOWSKI
BEATA ZIELIŃSKA

Program nauczania języka polskiego dla szkoły branżowej II stopnia

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2019

Redakcja merytoryczna – dr Jolanta Sawicka-Jurek

Recenzja merytoryczna – Dorota Dąbrowska
Bożena Świąch
Katarzyna Szczepkowska-Szczęśniak
Jadwiga Iwanowska

Redakcja językowa i korekta – Altix

Projekt graficzny i projekt okładki – Altix

Skład i redakcja techniczna – Altix

Warszawa 2019

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP. ZAŁOŻENIA OGÓLNE PROGRAMU	4
II. CELE KSZTAŁCENIA, CELE WYCHOWAWCZE	6
III. TREŚCI NAUCZANIA	12
IV. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW	26
V. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW	31
VI. OCENIANIE	41
VII. EWALUACJA PROGRAMU	44
Bibliografia	46

I. WSTĘP. ZAŁOŻENIA OGÓLNE PROGRAMU

Edukacja polonistyczna – literacka, językowa i kulturowa – zaliczana jest do przedmiotów kluczowych i służy budowaniu własnego systemu wartości ucznia, opartego na prawdzie, dobru, odpowiedzialności, pięknie, poszanowaniu dla pracy, tolerancji i empatii wobec drugiego człowieka. Program do **języka polskiego dla 2-letniej branżowej szkoły II stopnia** jest zgodny z podstawą programową, zawartą w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia i opracowany został na 320 godzin*, według wykazu z *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z dnia 31 marca 2017, poz.703, załącznik nr 10). Program będzie mógł być realizowany od roku szkolnego **2022/2023** w branżowej szkole II stopnia przez uczniów, którzy ukończyli branżową szkołę I stopnia. Zgodnie z zapisami w podstawie programowej, **wychowanie młodzieży na lekcjach języka polskiego powinno odbywać się poprzez refleksję nad językiem, literaturą i kulturą w wymiarze aksjologicznym oraz egzystencjalnym**. W centrum edukacji aksjologicznej znajdują się cele wyższe, których realizacja jest warunkiem niezbędnym do osiągnięcia wewnętrznej dojrzałości. Dlatego też istotnym aspektem edukacji szkolnej, w tym polonistycznej, jest wspomaganie uczniów w poznawaniu i urzeczywistnianiu wartości o charakterze fundamentalnym. (Chałas, 2017, s. 10-14) Zaliczyć do nich należy między innymi: godność, wolność, odpowiedzialność, mądrość, sprawiedliwość, równość. Sytuacje aksjologiczne na lekcjach języka polskiego powinny zatem służyć przyjęciu przez ucznia własnej hierarchii wartości, dzięki której będzie dążył do pełni człowieczeństwa.

Program odwołuje się do koncepcji **wychowania Bogdana Suchodolskiego**, który podkreślał, że szkoła powinna przygotować młodych ludzi do tego, by potrafili poradzić sobie z wyzwaniami współczesnej cywilizacji, by korzystali z możliwości kulturalnego rozwoju, czuli potrzebę doskonalenia, by właściwie sterowali swoim życiem. Ogromną wagę przywiązywał też do kształcenia estetycznego, które niesie wartości oddziałujące na osobowość człowieka i funkcjonowanie narodu. Istnieje bowiem współzależność pomiędzy kształtowaniem postaw twórczych u dzieci i młodzieży, a ich osiągnięciami zawodowymi w przyszłości. Program odwołuje się też do **założeń konstrukttywizmu**, zgodnie z którymi uczenie się nowych rzeczy jest zakorzenione w dotychczasowej wiedzy ucznia, dlatego szczególny nacisk należy położyć na jego aktywność i doskonalenie umiejętności twórczego rozwiązywania problemów. **Nauczyciel – konstruktysta jest zainteresowany osobistą wiedzą uczniów, ich strategiami myślenia, a co za tym idzie tworzy odpowiednie warunki do rozwoju, docenia samodzielność i oryginalność proponowanych działań,**

akceptuje poglądy uczniów. Jest osobą otwartą na nietypowe rozwiązania, elastyczną, inspiruje i motywuje młodzież do samodzielnych poszukiwań.

Do kluczowych elementów lekcji, zrealizowanej zgodnie z ideą konstruktywizmu, należy zaliczyć: problem stawiany przed uczniem, poszukiwanie – praca w parach lub zespołach, omówienie efektów, korekta i uzupełnienie samodzielnych rozwiązań. Taki sposób konstruowania zajęć przyczynia się do wzmocnienia u uczniów poczucia własnej wartości, przekonania, że są w stanie poradzić sobie z wyzwaniami i odnieść sukces. Uczeń uświadamia sobie też cel uczenia się, odkrywa właściwe rozwiązania oraz podejmuje współpracę z innymi. Te umiejętności są szczególnie ważne w procesie poszukiwania swojego miejsca na rynku pracy. Do mocnych stron edukacji konstruktywistycznej należy zaliczyć: nacisk na aktywizację myślenia uczniów i ich kompetencje poznawcze, otwarcie się procesów kształcenia na treści wcześniej nieprzewidywalne i aktualne, dostosowanie modelu uczenia się i jego efektów do wymagań współczesnego świata. (Stańska-Klus, 2018, s. 136-161). Program odwołuje się również do **neurodydaktyki**, czyli do nauczania przyjaznego mózgowi. Wyzwolenie ciekawości poznawczej, naturalnie tkwiącej w człowieku oraz stworzenie bezpiecznej i przyjaznej atmosfery niewątpliwie sprzyja uczeniu się. Wykorzystanie silnych stron mózgu, łączenie wiedzy z emocjami pozwala uczniom na stawianie hipotez i samodzielne szukanie rozwiązań.

W programie zawarte zostały metody i formy pracy dostosowane do różnych typów inteligencji, wyodrębnionych przez Howarda Gardnera: lingwistycznej, matematycznej i logicznej, muzycznej, interpersonalnej, intrapersonalnej, kinestetycznej (ruchowej), przyrodniczej. Uczenie się w zgodzie ze swoimi predyspozycjami, wynikającymi z określonego typu inteligencji, ma istotny wpływ na jego efektywność. Uczeń, by osiągnąć sukces, powinien rozpoznać swój styl uczenia się, zgodny z indywidualnymi uzdolnieniami i możliwościami. Odwołanie się do kilku koncepcji nauczania i uczenia się służy stworzeniu programu optymalnego, którego celem jest wykształcenie człowieka odpowiedzialnego, potrafiącego się uczyć zgodnie z własnymi preferencjami i inteligencją emocjonalną, a także twórczego i aktywnego, doceniającego znaczenie dziedzictwa narodowego i europejskiego. Absolwent szkoły branżowej II stopnia powinien też rozpoznawać swoje potrzeby edukacyjne i nieustannie poszerzać wiedzę poprzez samokształcenie. **Przed nauczycielem szkoły branżowej II stopnia stoi też zadanie uświadomienia uczniom, że umiejętności krytycznego czytania, selekcionowania i syntetyzowania wiadomości, zapamiętywania informacji, formułowania argumentów, stawiania tez i hipotez zwiększają ich szansę na rynku pracy oraz przyczyniają się do rozwoju osobistego.**

II. CELE KSZTAŁCENIA, CELE WYCHOWAWCZE

Program uwzględnia ogólne założenia nauczania w szkole branżowej II stopnia, określone w podstawie programowej, która kładzie nacisk na powiązanie teorii z praktyką oraz przygotowanie uczniów do pracy i życia w warunkach współczesnego świata. Realizacja programu przyczyni się do wyposażenia uczniów w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej, stanowiącej fundament wykształcenia i otwierającej proces uczenia się przez całe życie. Zgodnie z założeniami podstawy, program wskazuje na konieczność kształtowania u uczniów postaw sprzyjających ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, czyli uczciwości, wiarygodności, odpowiedzialności, wytrwałości, poczucia własnej wartości, szacunku dla innych ludzi, ciekawości poznawczej, kreatywności, przedsiębiorczości, kultury osobistej, gotowości do uczestnictwa w kulturze. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji, dlatego program odwołuje się do uniwersalnych wartości humanistycznych. Celem edukacji polonistycznej jest też uczenie tolerancji i wskazywanie, na czym polega godność człowieka.

Program jest zatem zgodny z celami kształcenia ogólnego przewidzianymi dla branżowej szkoły II stopnia. Należą do nich:

1. traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
2. doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.; rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
3. zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
4. łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobraźniowo-twórczymi;
5. rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
6. rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
7. rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

W zakresie doskonalenia umiejętności nabywanych przez uczniów, program, zgodnie z zapisami w podstawie programowej, skupiał się będzie na kształceniu:

1. umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałości o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów;
2. umiejętności rozumienia, wykorzystania i refleksyjnego przetworzenia tekstów, w tym tekstów kultury, prowadzącej do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym;
3. umiejętności poprawnego i skutecznego komunikowania się w języku ojczystym;
4. umiejętności wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji, w tym świadomego odbioru i wykorzystywania mediów;
5. umiejętności wykorzystywania różnych kompetencji, w tym informatycznych, nowoczesnych technologii, a także wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania, nazywania i rozwiązywania problemów;
6. umiejętności pracy zespołowej;
7. umiejętności bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Program uwzględnia też konieczność dostosowania zajęć do poziomu przygotowania ucznia, uzyskanego na wcześniejszych etapach edukacyjnych. Równie istotna jest **indywidualizacja procesu kształcenia oraz dobór form i metod dostosowanych do szczególnych potrzeb edukacyjnych uczniów**. Dzięki temu, że język polski realizowany jest jako przedmiot kluczowy w branżowej szkole II stopnia, uczeń może poznawać zarówno dzieła literackie wchodzące w skład dziedzictwa polskiej, europejskiej i światowej kultury, jak i utwory literatury współczesnej, których autorzy zdobyli uznanie i pretendują do miejsca wśród znaczących twórców kultury. Dojrzałość intelektualna, emocjonalna i moralna, którą w czasie edukacji osiąga uczeń, sprzyja kształtowaniu hierarchii wartości, jego tożsamości osobowej, narodowej i kulturowej, rozwojowi poczucia odpowiedzialności za własne wybory życiowe. Dlatego też program uwzględnia możliwość omawiania tekstów zaproponowanych przez uczniów, zgodnie z ich zainteresowaniami i potrzebami.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Cele kształcenia (wymagania ogólne) i treści nauczania (wymagania szczegółowe) zostały sformułowane dla trzech obszarów, tj.: odbioru wypowiedzi i wykorzystania zawartych w nich informacji, analizy i interpretacji tekstów kultury oraz tworzenia wypowiedzi, a ich realizacja wymaga zintegrowania, które ma służyć osiągnięciu przez ucznia umiejętności świadomego odbioru dzieł literackich, ich interpretacji w różnych kontekstach.

Rozwijanie świadomości językowej stanowi podstawowe narzędzie służące poznawaniu świata oraz wartościowaniu, stanowi podstawę kształtowania u ucznia refleksji porządkującej i pozwala na świadome uczestnictwo w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Wspieranie rozwoju kultury językowej ucznia pozwala na uwrażliwianie ucznia na piękno mowy ojczystej.

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Kształtowanie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów.
2. Rozumienie historii literatury i dziejów kultury jako procesu, a także dostrzeganie roli czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na ten proces.
3. Rozumienie konieczności zachowania i rozwoju literatury i kultury w życiu jednostki oraz społeczeństwa.
4. Rozróżnianie kultury wysokiej i niskiej, elitarnej i popularnej oraz dostrzeganie związków między nimi.
5. Znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
6. Kształtowanie różnorodnych postaw czytelniczych: od spontanicznego czytania do odbioru opartego na podstawach naukowych.
7. Kształcenie umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz innych tekstów kultury, a także ich wzajemnej korespondencji.
8. Kształcenie świadomego odbioru utworów literackich i tekstów kultury na różnych poziomach: dosłownym, metaforycznym, symbolicznym, aksjologicznym.
9. Kształcenie umiejętności rozumienia roli mediów oraz ich wpływu na zachowania i postawy ludzi, a także krytycznego odbioru przekazów medialnych oraz świadomego korzystania z nich.
10. Budowanie systemu wartości na fundamencie prawdy, dobra i piękna oraz szacunku dla człowieka.
11. Kształcenie umiejętności rozpoznawania i wartościowania postaw budujących szacunek dla człowieka (np. wierność, odpowiedzialność, umiar) oraz służących budowaniu wspólnot: państwowej, narodowej, społecznej (np. patriotyzm, sprawiedliwość, obowiązkowość, szlachetność, walka, praca, odwaga, roztropność).

II. Kształcenie językowe.

1. Pogłębianie funkcjonalnej wiedzy z zakresu nauki o języku.
2. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, stosowne wykorzystanie języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych.
3. Funkcjonalne wykorzystywanie wiedzy o języku w odczytaniu sensów zawartych w strukturze głębokiej tekstów literackich i nieliterackich.

4. Świadome wykorzystanie działań językowych w formowaniu odpowiedzialności za własne zachowania językowe.
5. Uwrażliwianie na piękno mowy ojczystej, wspomaganie rozwoju kultury językowej, doskonalenie umiejętności posługiwania się poprawną polszczyzną.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów, argumentacji i udziału w dyskusji.
2. Wykorzystanie kompetencji językowych w różnych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.
3. Kształcenie umiejętności formułowania i uzasadniania sądów na temat dzieł literackich oraz innych tekstów kultury.
4. Doskonalenie umiejętności retorycznych, w szczególności zasad tworzenia wypowiedzi spójnych, logicznych oraz stosowania kompozycji odpowiedniej dla danej formy gatunkowej.
5. Rozwijanie umiejętności tworzenia tekstów o wyższym stopniu złożoności.

IV. Samokształcenie.

1. Rozwijanie zainteresowań humanistycznych.
2. Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, w tym zasobów cyfrowych, oceny ich rzetelności, wiarygodności i poprawności merytorycznej.
3. Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się; porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania oraz syntezy poznanego materiału.
4. Wyrabianie nawyku samodzielnej, systematycznej lektury.
5. Rozwijanie uzdolnień poprzez udział w różnych formach aktywności intelektualnej i twórczej.
6. Umacnianie postawy poszanowania dla cudzej własności intelektualnej.
7. Rozwijanie umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji.

Cele nauczania i wychowania zostały uszczegółowione i są zgodne z wymaganiami ogólnymi i treściami nauczania, sporządzono je zgodnie z kategoriami **Blooma**, co zapewni ich sprawdzalność, poprzez obserwację i analizę postaw uczniów, oraz umożliwi samokontrolę pracy nauczyciela. Nadrzędną rolę w opracowaniu celów szczegółowych przypisano wiedzy i umiejętnościom służącym czytaniu tekstów literackich i innych tekstów kultury, rozwijaniu kompetencji językowych, tworzeniu własnych wypowiedzi ustnych i pisemnych, również o charakterze argumentacyjnym, uwzględniających zasady retoryki.

Wiedza. Uczeń:

- wskazuje podstawy periodyzacji literatury,
- wymienia motywy, tematy, konwencje literackie charakterystyczne dla określonej epoki historycznoliterackiej,
- rozpoznaje pojęcia stylu i stylizacji językowej,
- zna wybrane utwory literackie i teksty kultury,
- wskazuje w czytanych utworach wartości narodowe i uniwersalne,
- podaje konteksty literackie i kulturowe, w tym filozoficzne,
- określa wpływ kierunków i szkół filozoficznych na rozwój literatury,
- nazywa wybrane pojęcia z poetyki i nauki o języku,
- wymienia wyznaczniki rodzajów i gatunków literackich,
- charakteryzuje sposoby kreowania świata przedstawionego w dziele literackim,
- omawia zasady poprawnej pisowni,
- charakteryzuje zasady organizacji wypowiedzi pod względem retorycznym,
- wymienia i charakteryzuje środki retoryczne,
- określa zasady skutecznej komunikacji w mowie i piśmie.

Umiejętności. Uczeń:

- interpretuje czytane teksty literackie i kulturowe, określa w nich sensy dosłowne i metaforyczne,
- organizuje swój warsztat pracy, wykorzystując zdobytą wiedzę,
- formułuje opinie i sądy,
- rozróżnia fakty i opinie,
- analizuje własne i cudze wypowiedzi pod kątem stosowności i skuteczności,
- rozróżnia pojęcia: tradycja literacka i kulturowa, dziedzictwo kulturowe, tożsamość narodowa,
- interpretuje teksty literackie, umiejscawiając je w określonej epoce i wykorzystując konteksty kulturowe,
- porównuje omawiane dzieła na poziomie znaczeń i struktury,
- rozróżnia odmiany stylistyczne języka,
- charakteryzuje style indywidualne i typowe,
- buduje tezy i hipotezy,
- tworzy wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, teoretycznoliterackim, krytycznoliterackim,
- funkcjonalnie wykorzystuje wiedzę z zakresu nauki o języku i ortografii,
- korzysta ze słowników poprawnościowych,
- rozpoznaje i charakteryzuje specyfikę czytanych tekstów literackich i nieliterackich,
- analizuje strukturę czytanego tekstu,
- wskazuje środki stylistyczne i określa ich funkcje,
- w wypowiedziach pisemnych stosuje zasady ortograficzne i interpunkcyjne.

Cele wychowawcze:

- wykazuje się dojrzałością intelektualną i emocjonalną,
- jest otwarty na nowe wyzwania i nietypowe rozwiązania,
- jest świadomym odbiorcą tekstów kultury,
- rozumie potrzebę ciągłego uczenia się,
- dba o swój rozwój indywidualny i społeczny,
- przyjmuje postawę obywatelską i społeczną,
- skutecznie komunikuje się z innymi,
- dba o etykę swoich wypowiedzi,
- stosuje uczciwe środki perswazyjne,
- prezentuje postawę dialogu, tolerancji, akceptacji i otwartości,
- współpracuje z innymi,
- szanuje dorobek kulturowy,
- szuka swojego miejsca w społeczeństwie i na rynku pracy,
- wykazuje się samodzielnością, krytycyzmem, innowacyjnością, kreatywnością.

W przypadku uczniów ze SPE szczegółowe cele nauczania należy opracować na podstawie opinii lub orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej, we współpracy z pedagogiem szkolnym i/lub psychologiem oraz innymi nauczycielami uczącymi w danej klasie, pamiętając o tym, że niekiedy na pierwszym miejscu należy postawić nie cele edukacyjne, a terapeutyczne.

III. TREŚCI NAUCZANIA

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

W branżowej szkole II stopnia obowiązuje utrwalanie, poszerzanie i doskonalenie wiadomości i umiejętności nabytych w szkole podstawowej oraz w branżowej szkole I stopnia.

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:
 - 1) sytuje utwory literackie w poszczególnych okresach;
 - 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
 - 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane na wcześniejszych etapach edukacyjnych oraz psalm, kronikę, sielankę, balladę, odę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu; wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;
 - 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane na wcześniejszych etapach edukacyjnych oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje w tekście;
 - 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
 - 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
 - 7) rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter;
 - 8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;
 - 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje je refleksji;
 - 10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

- 11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
 - 12) w interpretacji utworów literackich odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, Dziadów cz. II oraz Pana Tadeusza Adama Mickiewicza, Zemsty Aleksandra Fredry, Balladyny Juliusza Słowackiego;
 - 13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
 - 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
 - 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny;
 - 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.
2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:
- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np.: publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;
 - 2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
 - 3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, homilia), popularnonaukowych i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach; odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;
 - 4) określa wpływ starożytnego teatru greckiego na rozwój sztuki teatralnej; rozumie pojęcie katharsis i charakteryzuje jego rolę w kształtowaniu odbioru dzieła;
 - 5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;
 - 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy danej dziedzinie sztuki;
 - 7) odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej, stosuje kryteria pozwalające odróżnić arcydzieło od kiczu.

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego.

Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:

- 1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;
- 2) rozumie zróżnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i wykorzystuje je w budowie wypowiedzi o różnym charakterze;
- 3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście;
- 4) rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.

2. Zróżnicowanie języka.

Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:

- 1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;
- 2) rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania;
- 3) rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku;
- 4) określa rodzaje zapożyczeń i sposób ich funkcjonowania w polszczyźnie różnych epok; odnosi wskazane zjawiska do współczesnej polszczyzny;
- 5) zna, rozumie i funkcjonalnie wykorzystuje biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy obecne w polskim dziedzictwie kulturowym;
- 6) rozpoznaje stylizację (biblijną, mitologiczną); określa jej funkcje w tekście;
- 7) rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.

3. Komunikacja językowa i kultura języka.

Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:

- 1) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- 2) rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, elipsy, paradoksy), dba o jasność i precyzję komunikatu;
- 3) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście;

- 4) rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji, postprawdy, stereotypu, bańki informacyjnej, wiralności; rozpoznaje te zjawiska w tekstach i je charakteryzuje.

4. Ortografia i interpunkcja.

Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:

- 1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły – bym, – byś, – by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń – ji, – ii, – i; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (ą, ę) oraz połączeń om, on, em, en; pisowni skrótów i skrótowców;
- 2) wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;
- 3) rozumie stylistyczną funkcję zamierzonego błędu ortograficznego w tekście artystycznym.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- 2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
- 3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
- 4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
- 5) rozróżnia typy argumentów, w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty ad personam);
- 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych;
- 7) rozróżnia pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy;
- 8) rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym;
- 9) rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście.

2. Mówienie i pisanie.

Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) tworzy spójne wypowiedzi w formach poznanych na wcześniejszych etapach edukacyjnych, a ponadto: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicję, hasło encyklopedyczne, notatkę syntetyzującą;
- 3) odróżnia streszczenie od parafrazy; funkcjonalnie stosuje je w zależności od celu wypowiedzi;
- 4) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;
- 5) stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu; wygłasza mowę z uwzględnieniem środków pozajęzykowych;
- 6) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;
- 7) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; weryfikuje własne decyzje poprawnościowe;
- 8) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

Uczeń spełnia wymagania przewidziane dla branżowej szkoły I stopnia, a ponadto:

- 1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej, m.in. przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
- 2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
- 3) korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;
- 4) sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny;
- 5) wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;
- 6) wzbogaca swoją wypowiedź pozajęzykowymi środkami komunikacji;
- 7) posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi, (np. etymologicznym, frazeologicznym, skrótów, gwarowymi), także w wersji on-line;
- 8) wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;
- 9) gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych;

- 10) korzysta z zasobów multimedialnych, np. z bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość;
- 11) wykorzystuje formę projektu w przygotowaniu i prezentowaniu oraz popularyzowaniu swoich zainteresowań i osiągnięć;
- 12) zna pojęcie hipertekstu; rozpoznaje jego realizacje internetowe oraz pozainternetowe; umiejętnie z nich korzysta w gromadzeniu informacji.

Zgodnie z zapisami w podstawie programowej, proponuje się omawianie lektur w porządku chronologicznym, ale z uwzględnieniem dialogu kulturowego. Ze względu na tożsamość motywów, kształtowanie postaw czy ukazywanie wartości narodowych i uniwersalnych, teksty dawne omawiane będą z uwzględnieniem kontekstów współczesnych. **Propozycja ta pozwoli na poznawanie dzieł literackich w naturalnym porządku**, z uwzględnieniem odniesień kulturowych, religijnych, filozoficznych, teoretycznoliterackich i historycznych. **Układ taki przyczyni się do kształtowania świadomości historycznoliterackiej uczniów, a tym samym skłoni ich do refleksji na temat kultury, cywilizacji, miejsca człowieka w świecie. Jest to szczególnie istotne, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że w szkole podstawowej młodzież nie poznaje literatury w ujęciu chronologicznym, a w podstawie programowej dla szkoły branżowej I stopnia w ogóle nie wskazano lektur do omówienia, pozostawiając ich wybór w gestii nauczycieli.**

W odniesieniu do zapisów w podstawie programowej, program kładzie nacisk na umiejętność odczytywania związków pomiędzy tekstami kultury. **Absolwent szkoły branżowej II stopnia powinien też posiadać umiejętność krytycznego myślenia, wyciągania wniosków, analizowania informacji i opinii, dlatego istotnym aspektem pracy z uczniem będzie uczenie go ciekawości poznawczej, świadomego odbioru różnych tekstów kultury, formułowania własnych sądów**, zgodnie z ideą konstruktywizmu, do którego się odwołuje. Program jest ukierunkowany na samodzielną i twórczą aktywność ucznia, dlatego preferowane są metody aktywizujące, działania metodą projektu, a także wykorzystujące technologie informacyjne. Propozycja podziału godzin uwzględnia też zajęcia promujące czytelnictwo, stwarzając uczniom możliwość dzielenia się swoimi pasjami czytelnictwem, ale też zachęcając do samokształcenia, poszerzania swojej wiedzy, twórczej dyskusji i wymiany poglądów, a w efekcie budowania właściwych relacji interpersonalnych. Przygotowując się do zajęć, uczniowie powinni korzystać z różnorodnych źródeł – zarówno drukowanych, jak i zasobów internetowych, a także dokonać krytycznej selekcji materiału, korzystać z własnych doświadczeń. W szkole branżowej II stopnia warto stosować metodę lekcji odwróconej. Ważnym aspektem edukacji polonistycznej jest edukacja teatralna i filmowa, dlatego w programie

podano wykaz spektakli Teatru Telewizji i filmów, które warto omówić na lekcjach języka polskiego. Należy też zachęcać uczniów do samodzielnego zapoznawania się z wartościowymi dziełami i dzielenia się swoimi wrażeniami po ich obejrzeniu. Program uwzględnia też rolę mediów we współczesnym świecie, kładzie nacisk na kształcenie umiejętności rozróżniania informacji od opinii, perswazji językowej od manipulacji. **Absolwenci szkoły branżowej II stopnia muszą być świadomi siły sprawczej słowa i odpowiedzialności za formułowane sądy.** Istotnym elementem edukacji polonistycznej w szkole branżowej II stopnia jest też doskonalenie umiejętności w zakresie tworzenia spójnych i funkcjonalnie uporządkowanych wypowiedzi pisemnych, w tym wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym, referatu, szkicu interpretacyjnego oraz krytycznego i notatki syntetyzującej.

Wytłuszczonym drukiem zaznaczono w tabeli autorów i teksty wskazane w podstawie programowej. Ponieważ nauka w szkole branżowej II stopnia trwa tylko dwa lata, a uczniowie na wcześniejszych etapach nie poznawali literatury w porządku chronologicznym, nauczyciel, spośród zaproponowanych poniżej tekstów kultury powinien wybrać te, które będą możliwe do realizacji w danej klasie. Wybór musi być na tyle szeroki, by umiejętności w zakresie odbioru, rozumienia, przekształcania oraz redagowania tekstu pozwoliły na zdanie egzaminu maturalnego z języka polskiego, niezależnie od tego, jaki kształt ostatecznie przybierze. Podane propozycje można też wykorzystać do pracy z uczniem zdolnym. Bardzo istotne jest też dokonanie wstępnej diagnozy i zorientowanie się, jakie teksty poznali uczniowie w szkole branżowej I stopnia. Ponadto, zgodnie z zapisami w podstawie programowej, uczeń szkoły branżowej II stopnia powinien wykorzystywać wiadomości i umiejętności zdobyte w szkole podstawowej, warto więc przeprowadzić diagnozę poziomu opanowania treści programowych z wcześniejszych etapów oraz sprawności językowej uczniów. **Niezbędne jest też dokonanie analizy indywidualnych potrzeb uczniów i preferowanych stylów uczenia się.**

Propozycję podziału godzin nauczyciel powinien dostosować do pracy z konkretnym zespołem, biorąc pod uwagę jego zróżnicowanie i możliwości edukacyjne uczniów.

Dodatkowo w każdym roku nauki należy przeznaczyć:

- 10 godzin na omówienie tekstów i zagadnień zaproponowanych przez uczniów,
- 8 godzin na sprawdziany ze znajomości lektur i pisemne prace klasowe,
- 4 godziny na wstępną i bieżącą diagnozę wyników nauczania,
- 3 godziny na poznanie kultury własnego regionu,
- minimum 5 lekcji na realizację projektów uczniowskich.

Warto zaproponować uczniom wyjazd do teatru, kina muzeum, galerii sztuki.

Teksty literackie z epoki	Konteksty literackie i kulturowe	Pojęcia z literatury i nauki o języku	Liczba godzin
Korzenie kultury europejskiej. Biblia. Miejsce człowieka we wszechświecie.			
<p><i>Księga Rodzaju, fragmenty; Księga Koheleta, fragmenty; Pieśń nad Pieśniami, fragmenty; Psalm IV, VI; Apokalipsa wg św. Jana, fragmenty; Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie</i></p>	<p>Anna Kamieńska, <i>Na progu słowa, fragmenty</i>; Jacek Kaczmarski, <i>Dzieci Hioba</i>; Olga Tokarczuk, <i>Prawiek i inne czasy, fragmenty</i>; Cz. Miłosz, <i>Piosenka o końcu świata</i>; Jan Dobraczyński, <i>Cień Ojca</i>; Wisława Szymborska, <i>Przypowieść</i>; Agnieszka Osiecka, <i>Chwalmy Pana</i>; obraz Williama Blake'a <i>Urizen stwarzający świat</i>; witraż Stanisława Wyspiańskiego <i>Bóg Ojciec. Stań się</i>; <i>Dekalog</i>, reż. Krzysztof Kieślowski</p>	<p>chronologia, periodyzacja, Biblia, styl biblijny, biblizmy, konwencje literackie, wartości uniwersalne, archetyp, eschatologia, sacrum i profanum, motywy i toposy biblijne, znak językowy, akt komunikacji językowej, funkcje tekstu, parafraza, sentencje, aforyzmy, skrzydlate słowa, frazeologizmy, notatka syntetyzująca, referat, esej</p>	20
W stronę mitu. Tradycja antyczna. W poszukiwaniu szczęścia i harmonii.			
<p>Homer, <i>Odyseja</i>, fragmenty; Horacy, <i>Wybudowałem pomnik, Do Deliusza</i>; Wybrane mity greckie, np. <i>Mit o Prometeuszu, Dedalu i Ikarze, Narcyzie</i>,</p>	<p>Leopold Staff, <i>Odys</i>; J. Kochanowski, <i>Niezwykłym i nie lęda piórem opatrzony</i>; Ryszard Kapuściński, <i>Podróże z Herodotem</i>; Gustave Moreau, <i>Prometeusz</i>; Andrzej Mleczko, <i>Syzyf</i>; Stanisław Grochowiak, <i>Ikar</i>; Zbigniew Herbert, <i>Apollo i Marsjasz</i>; Barbara Skarga, <i>Przeszłość i interpretacje. Z warsztatu historia filozofii</i>, fragmenty</p>	<p>mit, mitologia, motywy i toposy mitologiczne, epos, filozofia grecka, szkoła filozoficzne, stoicyzm, epikureizm, zasada „złotego środka” Horacego, wartości uniwersalne, symbol, alegoria, sława poetycka, retoryka, zabiegi retoryczne, wypowiedź argumentacyjna, rodzaje argumentów, styl retoryczny, frazeologizmy mitologiczne, sentencje, definicja, referat szkic interpretacyjny, streszczenie</p>	15
Uniwersalny charakter kultury średniowiecza. Początki polskiego piśmiennictwa. Dawne i współczesne ideały życia.			

Teksty literackie z epoki	Konteksty literackie i kulturowe	Pojęcia z literatury i nauki o języku	Liczba godzin
<p>Lament świętokrzyski fragmenty; Legenda o św. Aleksym fragmenty; Kwiatki świętego Franciszka z Asyżu; Gall Anonim, Kronika polska fragmenty; Dante Alighieri, Boska komedia, fragmenty; Rozmowa mistrza Polikarpa ze śmiercią, fragmenty</p>	<p>Krzysztof Kamil Baczyński, <i>Elegia o... [chłopcu polskim]</i>; obraz Rogiera van der Weydena, <i>Zdjęcie z krzyża</i> obraz Stanisława Wyspiańskiego <i>Macierzyństwo</i>; Joseph Gies, Francis Gies, <i>Życie średniowiecznej kobiety</i>; Kazimiera Iłakowiczówna, <i>Opowieść małżonki świętego Aleksego</i>; Miron Białoszewski, <i>Wywiad</i>; <i>Katedra</i>, reż. Tomasz Bagiński</p>	<p>średniowiecze, teocentryzm, średniowieczne wzorce osobowe, kronika, etos rycerza, wizerunki Matki Boskiej w literaturze i sztuce średniowiecza, środki poetyckie, memento mori, dance macabre, satyra, groteska, polemika, aluzja literacka, dialog kulturowy, stylizacja i jej odmiany, archaizmy, archaizacja, słownictwo wartościujące, słowa nacechowane emocjonalnie i neutralne, ironia, szkic interpretacyjny, definicja</p>	<p>15</p>
Renesansowy humanizm. Koncepcja człowieka, Boga i świata.			
<p>Jan Kochanowski, Psalm 13, Psalm 47, tren IX, X, XI, XIX, Odprawa posłów greckich; <i>Pieśń o spustoszeniu Podola</i>; wybrane pieśni omówione w szkole podstawowej; Piotr Skarga, Kazania sejmowe, fragmenty;</p>	<p>Władysław Broniewski, <i>Obietnica, Firanka</i>; Zofia Stryjeńska, <i>ilustracja do Trenów J. Kochanowskiego</i></p>	<p>renesans, humanizm, antropocentryzm, człowiek i Bóg w poezji renesansu, twórczość J. Kochanowskiego, treny, etyka słowa, perswazja, manipulacja językowa, retoryka, funkcje językowe tekstów, stylizacja i jej odmiany, słownictwo wartościujące, słowa nacechowane emocjonalnie i neutralne, parafraza, szkic interpretacyjny, wypowiedź argumentacyjna</p>	<p>15</p>
Barokowe kontrasty – człowiek wobec tego, co nieuchronne. W kręgu kultury sarmackiej.			

Teksty literackie z epoki	Konteksty literackie i kulturowe	Pojęcia z literatury i nauki o języku	Liczba godzin
<p>Daniel Naborowski, <i>Krótkość żywota, Do Anny</i>; William Szekspir, <i>Makbet</i>; Hamlet, fragmenty; Wacław Potocki, <i>Wojna chocimska</i>, fragmenty; Jan Andrzej Morsztyn, <i>Do trupa</i></p>	<p>Wisława Szymborska, <i>O śmierci bez przesady</i>; Salvador Dali, <i>Trwałość pamięci</i>; Henryk Sienkiewicz, <i>Potop</i>, fragmenty; Zbigniew Herbert, <i>Tren Fortynbrasa</i>; Aleksander Fredro, <i>Zemsta</i> (lektura omówiona w szkole podstawowej)</p>	<p>barok, motyw vanitas, koncept, dramat szekspirowski, poezja religijna i metafizyczna w baroku, sonet, powieść historyczna, ideologia sarmatyzmu, wartościowanie, polemika, zapożyczenia i ich funkcja, wieloznaczność wypowiedzi, sentencje, aforyzmy, aluzja literacka, dialog kulturowy, tożsamość, tradycja</p>	<p>10</p>
<p>Oświecenie – jedna epoka, różne style i dążenia. Wiek rozumu. Patriotyzm czasu klęski.</p>			
<p>Adam Naruszewicz, <i>Balon</i>; Franciszek Karpiński, <i>Laura i Filon, Pieśń o Narodzeniu Pańskim, Pieśń wieczorna</i>; Ignacy Krasicki, <i>Do króla, Pijaństwo</i>, wybrane bajki (przypomnienie tekstów omówionych w szkole podstawowej)</p>	<p>obraz Marcella Bacciarellego: Portret <i>alegoryczny Stanisława Augusta Poniatowskiego</i>; ilustracja Jana Marcina Szancera do <i>Satyry Krasickiego</i>; <i>Lekcja polskiego</i>, reż. Mariusz Malec;</p>	<p>oświecenie, klasycyzm, sentymentalizm, racjonalizm, empiryzm, oda, sielanka, liryka religijna, satyra, synkretyzm, ironia, groteska, deformacja, karykatura, funkcja dydaktyczna, filozofia,</p>	<p>10</p>
	<p>Adam Mickiewicz, <i>Pan Tadeusz</i> (lektura omówiona w szkole podstawowej); Józef Tischner, <i>Świat ludzkiej nadziei, wybrany esej</i></p>	<p>ład etyczny, polemika, bajka, morał, puenta, definicja, hasło encyklopedyczne, szkic krytyczny, referat</p>	
<p>Oblicza polskiego romantyzmu. Drogi ku wolności...</p>			

Teksty literackie z epoki	Konteksty literackie i kulturowe	Pojęcia z literatury i nauki o języku	Liczba godzin
<p>Adam Mickiewicz, <i>Dziady cz. III</i>, Romantyczność, <i>Burza</i>, <i>Widok gór ze stepów Kozłowa</i>, <i>Niepewność</i>, Konrad Wallenrod, <i>Dziady cz. III</i>; Juliusz Słowacki, Grób Agamemnona fragmenty, Testament mój, Kordian; <i>Rozłączenie</i>, <i>Hymn o zachodzie słońca na morzu</i>; Cyprian Norwid, <i>Fortepian Szopena</i>, fragmenty, <i>Promethidion</i>, fragmenty, <i>Moja piosnka II</i>; Zygmunt Krasiński, Nie-Boska komedia</p>	<p>Adam Mickiewicz, <i>Dziady cz. II</i> (lektura omówiona w szkole podstawowej); Marek Grechuta, <i>Niepewność</i>; Władysław Broniewski, <i>Ballady i romanse</i>; <i>Dziady</i>, reż. Jan Englert; Walenty Wańkowicz, <i>Portret Adama Mickiewicza na Judahu skale</i>; Maria Janion, <i>Życie pośmiertne Konrada Wallenroda</i>, fragmenty; Witold Gombrowicz, <i>Trans – Atlantyck</i>, fragmenty; Aleksander Fredro, <i>Zemsta</i> (lektura omówiona w szkole podstawowej); obraz Caspara Dawida Friedricha, <i>Wędrowiec ponad morzem mgły</i></p>	<p>romantyzm, styl romantyczny, epos, epopeja narodowa, ludowość, podróż romantyczna, orientalizm, sonet, bohater romantyczny, miłość romantyczna, dramat romantyczny, winkelriedyzm, mesjanizm, koncepcja poety, literatura patriotyczna, tożsamość narodowa, motyw Syberii, motywy w poezji C. Norwida, aluzja literacka, stylizacja językowa, groteska, ironia, katastrofizm, stylizacja biblijna, słownictwo o charakterze wartościującym, niejednoznaczność wypowiedzi, funkcja maski w tekstach kultury, środki poetyckie, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny</p>	<p>35</p>
Pozytywistyczne idee i dążenia. Znaczenie pracy w życiu człowieka.			
<p>Bolesław Prus, <i>Lalka</i>; Adam Asnyk, <i>Daremne żale</i>, <i>Dzisiejszym idealistom</i>, <i>Miejmy nadzieję!</i>; Fiodor Dostojewski, <i>Zbrodnia i kara</i>;</p>	<p>Jacek Kaczmarski, <i>Lalka, czyli polski pozytywizm</i>; piosenki: Irena Santor, <i>Chodź na kawę Warszawa</i>; T Love, <i>Warszawa</i>; Lady Pank, <i>Stacja Warszawa</i>;</p>	<p>pozytywizm, realizm, program polskiego pozytywizmu, manifesty programowe, hasła polskiego pozytywizmu, utilitaryzm, heroizm pracy,</p>	<p>25</p>

Teksty literackie z epoki	Konteksty literackie i kulturowe	Pojęcia z literatury i nauki o języku	Liczba godzin
	Czesław Niemen, <i>Sen o Warszawie</i> ; Zbrodnia i kara, reż. Piotr Dumala; Aleksander Świętochowski, <i>My i wy</i> , fragment; Barbara Skarga, <i>Narodziny pozytywizmu polskiego</i> , fragmenty	motyw miasta, obraz polskiego społeczeństwa w literaturze pozytywizmu, powieść realistyczna, stylistyczne zróżnicowanie polszczyzny, stylizacja środowiskowa, styl niski i wysoki, narrator, narracja, język ezopowy, notatka encyklopedyczna, definicja, streszczenie, wypowiedź argumentacyjna, reportaż, esej, felieton	
Młodopolska koncepcja sztuki i artysty. Odkrywanie tajników ludzkiej duszy i demaskowanie narodowych mitów.			
<p>Jan Kasprowicz, <i>Krzak dzikiej róży w ciemnych smreczynach, Dies irae</i>, fragmenty, <i>Witajcie, kochane góry...</i>; Leopold Staff, <i>Przedśpiew</i>;</p> <p>Stanisław Wyspiański, <i>Wesele</i>; Stefan Żeromski, <i>Rozdziobią nas kruki, wrony...</i> Józef Korzeniowski, <i>Jądro ciemności</i></p>	Stanisław Przybyszewski, <i>Confiteor</i> , fragmenty; <i>Czas Apokalipsy</i> , reż. F. Coppola; <i>Andrzej Bursa, Wernyhora; Wesele</i> , reż. Andrzej Wajda; Juliusz Słowacki, <i>Balladyna</i> (lektura omówiona w szkole podstawowej)	Młoda Polska, modernizm, dekadentyzm, manifesty poetyckie, impresjonizm, ekspresjonizm, symbolizm, klasycyzm, chłopomania, narodowe mity, tożsamość, demitologizacja, aluzja literacka, dialektyzacja, gwara, stylizacja, słownictwo nacechowane emocjonalnie, stylizacja biblijna i mitologiczna, proza poetycka, etyka, dramat romantyczny, dramat młodopolski, szkic interpretacyjny,	20
Wizje rozwoju odrodzonej ojczyzny. Artyści wobec dylematów codzienności.			
Stefan Żeromski, <i>Przedwiośnie</i> ; Witold Gombrowicz , <i>Ferdydurke</i> , fragmenty; Bolesław Leśmian, <i>Dusiołek, Dziewczyna</i> ; Józef Czechowicz, <i>Na wsi, Mały mit</i>	<i>100 na 100. Antologia komiksu na stulecie odzyskania niepodległości</i> , wyd. WSiP; <i>Przedwiośnie</i> , reż. Filip Bajon; Adam Mickiewicz, <i>Dziady cz. III, Pan Tadeusz</i> (lektury omówione w szkole podstawowej)	rola literatury w odrodzonej ojczyźnie, dwudziestolecie międzywojenne, tendencje literackie, komiks, literatura wobec niepodległości, narrator, narracja, rola aluzji literackiej, perswazja, retoryka, manipulacja, etyka słowa, agresja językowa, ballada,	20

Teksty literackie z epoki	Konteksty literackie i kulturowe	Pojęcia z literatury i nauki o języku	Liczba godzin
		słownictwo wartościujące, neologizmy i ich rola, innowacja językowa a błąd językowy, szkic interpretacyjny, referat	
Literatura wobec zagłady. Postawa człowieka w sytuacji granicznej.			
Gustaw Herling-Grudziński, <i>Inny świat</i> ; Czesław Miłosz, <i>Campo di Fiori</i> ; Tadeusz Różewicz, <i>Ocalony, Matka powieszonych</i> Tadeusz Borowski, <i>Proszę państwa do gazu</i> Zofia Nałkowska, <i>Profesor Spanner, Człowiek jest mocny</i> ; Ida Fink, <i>Zabawa w klucz</i> ; Józef Mackiewicz, <i>Droga donikąd</i> , fragmenty; Albert Camus, <i>Dżuma</i> ;	Zbigniew Herbert, <i>Guziki; Miasto 44</i> , reż. Jan Komasa; <i>Niebo złote ci otworzę... Wiersze wojenne</i> , wykonanie Ewa Demarczyk; <i>pieśni i piosenki Powstania Warszawskiego</i> , wybór; Krzysztof Aleksander Janczak, <i>Symfonia Powstańców Warszawskich</i> , fragmenty; <i>W kręgu dobra i zła. Wybrane teksty z etyki współczesnej od Hegla do Levinasa</i> , oprac. Ewa Podrez, fragmenty	literatura faktu, tragizm młodego pokolenia, katastrofizm, konflikt wartości, rzeczywistość lagrowa i łagrowa, człowiek zlagrowany, rola poety i poezji w czasach zagłady, reportaż, literackie świadectwa, parabola, aluzja literacka, symboliczne i metaforyczne znaczenie utworu, piosenka poetycka, funkcje języka, słownictwo nacechowane emocjonalnie, stylizacja językowa, wypowiedź argumentacyjna, szkic, notatka syntetyzująca	25
Przeciw zniewoleniu. Artyści w obronie fundamentalnych praw i zasad.			
Czesław Miłosz, <i>Traktat moralny</i> , fragmenty, <i>Który skrzywdziłeś</i> Zbigniew Herbert, <i>Modlitwa Pana Cogito, Przesłanie Pana Cogito, Potęga smaku, Raport z oblężonego Miasta</i> Stanisław Barańczak, <i>Spójrzmy prawdzie w oczy, Humanistyczne warunki, Jeżeli porcelana, to tylko taka</i> ; Jan Polkowski, <i>Tak, jestem obcy</i> George Orwell, <i>Rok 1984</i> ; Antoni Libera, <i>Madame</i> ; Andrzej Stasiuk, <i>Miejsce (z tomu <i>Opowieści galicyjskie</i>)</i> Ryszard Kapuściński, <i>Cesarz</i>	Jacek Kaczmarski, <i>Mury</i> ; Zbigniew Herbert, <i>Sprawozdanie z rajy, Odpowiedź</i> , wykonanie Przemysław Gintrowski; <i>Bułat Okudźawa, Modlitwa</i>	poezja zaangażowana, literatura wobec przemian ustrojowych, retoryka, bard, rola poety i poezji, tabu językowe, perswazja, manipulacja językowa, rodzaje argumentacji, funkcje języka, tradycja literacka, aluzja literacka, alegoria, parabola, stylizacja językowa, funkcje tekstów, słownictwo wartościujące, nowomowa i jej cechy, siła sprawcza języka, wiralność, dezinformacja, stereotyp, slogan	25

Teksty literackie z epoki	Konteksty literackie i kulturowe	Pojęcia z literatury i nauki o języku	Liczba godzin
W poszukiwaniu wartości. Rola literatury i kultury we współczesnym świecie.			
<p>Halina Poświatowska, Jestem, Żyje się tylko chwilę...; Tadeusz Różewicz, Kto jest poetą; Miron Białoszewski, Podłogo, błogostaw!, Szare eminencje zachwyty; Jarosław Marek Rymkiewicz, Czym jest klasycyzm, Księżyc nad Wigrami; Wojciech Wencel, Podziemnie motyle; Czesław Miłosz, Okno, Poeta, Zakłęcie; Wisława Szymborska, Notatka, Buffo, Obmyślam świat; Wojciech Tochman, Outside (z tomu Schodów się nie pali); powojenna piosenka literacka – wybrane utwory Ewy Demarczyk, Wojciecha Młynarskiego oraz wybrane teksty Kabaretu Starszych Panów.</p>	<p>Umberto Eco, <i>Temat na pierwszą stronę</i>, fragmenty; <i>Między nami dobrze jest</i>, reż. Grzegorz Jarzyna; Wojciech Młynarski, <i>Róbmy swoje</i>, <i>Jeszcze w zielone gramy</i>; Agnieszka Osiecka, <i>Z czego składa się świat</i>; Kabaret Starszych Panów, <i>Piosenka jest dobra na wszystko</i>, <i>To było tak</i>; Dorota Maślowska, <i>Wojna polsko – ruska pod flagą białą – czerwoną</i>, fragmenty lub film <i>Wojna polsko – ruska</i>, reż. Xawery Żuławski; Karol Wojtyła, <i>Osoba i czyn</i>, fragmenty</p>	<p>literatura wobec przemian obyczajowych, rola artysty, tendencje literackie, poezja lingwistyczna, zabawa słowem, piosenka poetycka, kabaret, ironia, drwina, groteska, język jako narzędzie wartościowania, etyka, myśl filozoficzna, tożsamość, reportaż, postprawda, bańka informacyjna, wiralność, moda językowa, norma językowa, błąd językowy, kolokwializacja, brutalizacja języka, stylizacja językowa, nowe media, blog, szkic krytyczny, szkic interpretacyjny, streszczenie, reportaż</p>	25

IV. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

Mając na uwadze ciągłość procesu kształcenia, program uwzględnia wiadomości i umiejętności uczniów nabyte w szkole podstawowej oraz szkole branżowej I stopnia i rozwija je w obszarach kształcenia literackiego, kulturowego i językowego, tworzenia wypowiedzi i samokształcenia, zwracając uwagę na połączenie teorii z praktyką. Zachowana została **korelacja wewnątrzprzedmiotowa** w zakresie edukacji literackiej i językowej. **Proponowany w tabeli wykaz pojęć z literatury i nauki o języku ułatwi nauczycielom zaplanowanie szczegółowych zajęć skupionych wokół tekstów literackich i kulturowych.** Atutem programu jest wskazanie treści opartych na **kryterium potrzeb uczących się**, umożliwiającym wzbogacenie treści o własne propozycje i konteksty, zawierające przykłady odniesień do zasobów internetowych, przykładów filmów, wykraczających poza podstawę programową. Wzbogacone w ten sposób treści nauczania można będzie dostosować do oczekiwań młodzieży, poziomu zespołu klasowego i zainteresowań uczniów. Realizując treści programowe, uczniowie powinni odwoływać się też do dorobku kulturowego własnego regionu, np. lokalnych pisarzy, poetów, zabytków.

Najważniejszym zadaniem, jakie stoi przed nauczycielem, jest rozwijanie kompetencji kluczowych, definiowanych jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw. Kompetencje kluczowe są niezbędne do samorealizacji i rozwoju osobistego, również w odniesieniu do strategii uczenia się przez całe życie. W ramach kształcenia kompetencji kluczowych uczniowie nabywają umiejętności, które pozwolą im na pełne uczestniczenie w życiu społecznym i radzenie sobie ze zmianami na rynku pracy.

Wszystkie kompetencje są jednakowo ważne i sprzyjają rozwijaniu krytycznego myślenia, umiejętności analitycznych, umiejętności porozumiewania się, negocjowania i określania własnego stanowiska. Przyczyniają się też do wyzwolenia u uczniów kreatywności, otwartości na wielokulturowość i tolerancji. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w podstawie programowej, nauczyciele w szkole branżowej II stopnia rozwijają u uczniów:

- **Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji**, które obejmują między innymi umiejętności czytania i pisania, prawidłowego rozumienia informacji pisemnej, wymagają znajomości słownictwa, gramatyki funkcjonalnej i funkcji języka; wiążą się też z umiejętnością komunikowania się w mowie i piśmie w różnych sytuacjach, a także poszukiwaniem, gromadzeniem i przetwarzaniem informacji, argumentowaniem i krytycznym myśleniem. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji są niezbędne w procesie uczenia się przez całe życie. **Odnoszą się też do gotowości człowieka do konstruktywnego i krytycznego dialogu, wrażliwości na walory estetyczne, właściwych relacji**

interpersonalnych i używania języka w sposób odpowiedzialny społecznie.

Kompetencje te kształcone są na wszystkich lekcjach języka polskiego, **poprzez refleksję w wymiarze aksjologicznym i filozoficznym**, stawianie uczniów w sytuacjach problemowych, zachęcanie do krytycznej analizy i interpretacji tekstów literackich i nieliterackich.

- **Kompetencje w zakresie wielojęzyczności**, służące rozwijaniu świadomości różnorodności kulturowej i komunikacji międzykulturowej. Postawy pozytywne obejmują między innymi docenienie różnorodności kulturowej, tolerancji oraz komunikację międzykulturową.
- **Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii**, mające znaczenie dla komunikowania się językiem matematycznym, wartościowania, ustalania chronologii i analizy wydarzeń, ułatwiające wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji, rozwijają zdolności logicznego myślenia. **Umiejętność logicznego i racjonalnego myślenia wykorzystać można między innymi przy weryfikacji postawionych hipotez, szukaniu argumentów, uzasadnianiu własnego stanowiska.** Odnoszą się one również do rozwijania krytycznego myślenia i ciekawości poznawczej.
- **Kompetencje cyfrowe**, niezbędne w korzystaniu z narzędzi do tworzenia, prezentowania informacji, a także umożliwiające docieranie do usług oferowanych w Internecie, uczące kreatywności i innowacji oraz odpowiedzialności i bezpiecznego korzystania ze źródeł internetowych. **Rozwój kompetencji cyfrowych sprzyja refleksyjnemu i krytycznemu myśleniu, analizie i selekcji informacji, a także odpowiedzialności.**
- **Kompetencje osobiste, społeczne** i w zakresie **umiejętności uczenia się**, umożliwiają nabycie samodyscypliny w zarządzaniu czasem, a także uczą czerpania korzyści ze współpracy zespołowej, szukania rady i wsparcia w wielu sytuacjach życiowych. Pozwalają na dokonanie autorefleksji, określenie własnych możliwości oraz preferowanych strategii uczenia się. **Przyczyniają się do kształtowania postawy odpowiedzialnej, zdolnej do kompromisów, ale też asertywnej.**
- **Kompetencje obywatelskie odnoszą się do** kształtowania postaw i wartości patriotycznych i obywatelskich, wskazują na znaczenie historii i tradycji narodowej, przyczyniają się do utożsamiania się z Małą Ojczyzną oraz uczą współuczestnictwa w tworzeniu życia publicznego, pokonywania uprzedzeń i osiągnięcia kompromisu. Obejmują też umiejętności korzystania z nowych form mediów oraz ich krytycznego odbioru. **Zainteresowanie się aktualnymi wydarzeniami**

i problemami, naukami humanistycznymi oraz komunikacją międzykulturową sprzyja przewycięzaniu uprzedzeń i stereotypów.

- **Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości**, kształtujące umiejętność motywacji w dokonywaniu wyborów, sposobów osiągania zamierzonych celów, właściwej autoprezentacji. **Wpływają na kreatywność rozumianą jako zdolność do myślenia strategicznego i podejmowania konstruktywnej refleksji.** Kształcenie kompetencji w zakresie przedsiębiorczości sprzyja przyjmowaniu postawy etycznej oraz otwartej na przyszłość.
- **Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej** kształtują świadomość narodową i lokalną w odniesieniu do tekstów kultury, języka, uwrażliwiają na piękno, uczą kreatywności, ekspresji, umiejętności twórczych. Obejmują również zdolność identyfikowania i wykorzystywania możliwości uzyskania wartości osobistej, społecznej lub komercyjnej za pomocą sztuki i innych form kulturalnych oraz zdolność angażowania się w procesy twórcze. **Pozytywna postawa wiąże się z otwartością, tolerancją, gotowością do aktywnego uczestniczenia w kulturze, również w wymiarze lokalnym.**

Program uwzględnia zatem **wszystkie kompetencje kluczowe**, które są punktem wyjścia do realizacji celów i treści programowych zawartych w podstawie programowej i umożliwią zdobywanie praktycznych umiejętności w zakresie funkcjonowania w społeczeństwie. Dzięki korelacji międzyprzedmiotowej oraz wykorzystaniu wiedzy i umiejętności nabytych w szkole podstawowej i branżowej I stopnia, **kształcenie kompetencji będzie miało charakter holistyczny**, ze szczególnym naciskiem na kształcenie odpowiedzialności, postaw patriotycznych, budzenie szacunku dla tradycji narodowych i identyfikacji ze swoim miejscem urodzenia oraz krytyczny odbiór i wykorzystanie informacji.

Ważnym zadaniem branżowej szkoły II stopnia jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Dlatego też należy zadbać o dobrą **współpracę polonisty z innymi nauczycielami**, w tym z bibliotekarzami i **informatykami**. Niezwykle istotnym aspektem jest zapewnienie bogatego wyposażenia biblioteki, również w zasoby multimedialne. Program zakłada też współpracę nauczyciela polonisty z **biblioteką szkolną** w zakresie promocji czytelnictwa i zachęcania uczniów do samokształcenia rozumianego jako wdrażanie do kształcenia ustawicznego. Samokształcenie umożliwia samodzielne

sterowanie swoim rozwojem. Planując własne działania, nauczyciel powinien uwzględnić korelację **międzyprzedmiotową z przedmiotami humanistycznymi i artystycznymi**, ale też z innymi, nauczonymi w III etapie, np. w trakcie omawiania *Dziadów* cz. III warto odwołać się nie tylko do wiedzy historycznej uczniów, ale też wskazać uwarunkowania polityczne i geograficzne, pobudzić do refleksji filozoficznej, jak również wykorzystać zdolności plastyczne uczniów i umiejętności informatyczne. Tym samym, dzięki różnorodnym działaniom, kształcone będą wszystkie umiejętności kluczowe. Ważnym aspektem korelacji będzie włączenie treści kulturowych z zakresu **muzyki, plastyki, sztuki i architektury, a także teatru i filmu oraz nowych mediów**, gier komputerowych; są one nierozzerwalnie związane z literaturą, a jednocześnie bliskie współczesnemu pokoleniu. Nietypowe rozwiązania przyczynią się do rozbudzenia u uczniów ciekawości poznawczej i twórczego myślenia. Omawiając *Konrada Wallenroda* A. Mickiewicza, można zaproponować uczniom korzystanie z bloga *Wszystko o Batmanie – najlepsze komiksy o Mrocznym Rycerzu* i porównanie postaw bohaterów, ze szczególnym zwróceniem uwagi na rolę maski w życiu człowieka. Warto tworzyć zadania, które będą wymagały odwołania do wielu dyscyplin wiedzy i umożliwią kreatywne działanie. W trakcie omawiania *Lalki* Bolesława Prusa można zaproponować uczniom interaktywny spacer po Warszawie oraz wykorzystać popularne piosenki o stolicy, np. w wykonaniu Ireny Santor, Czesława Niemena, T. Love, Lady Pank. Zajęcia należy przeprowadzić w pracowni komputerowej, by umożliwić uczniom pracę z programem do tworzenia map <https://www.mapfab.com/editor/new>. Taka lekcja jest atrakcyjna dla ucznia, zatem zwiększy jego zainteresowanie przedmiotem, przyczyni się do pogłębienia interpretacji lektury, umożliwi doskonalenie umiejętności pracy zespołowej, skłoni do refleksji. Dzięki interdyscyplinarności zajęć, uczniowie pogłębią wiedzę i będą doskonalili swoje umiejętności z różnych dziedzin, bowiem tworzenie topografii miasta na podstawie lektury koreluje z geografią, historią (miejsca historyczne), historią sztuki (zabytki), wiedzą o społeczeństwie (sytuacja środowisk, życie warstw społecznych), muzyką (praca z tekstami piosenek). Jednocześnie lekcja kształci wszystkie kompetencje kluczowe, a działania praktyczne wiążą się z różnymi zawodami, między innymi projektanta architektury, historyka sztuki, grafika. W ramach korelacji międzyprzedmiotowej i kształcenia kompetencji kluczowych rekomenduje się przeprowadzenie wybranych zajęć w formie bloków międzyprzedmiotowych, np. w odniesieniu do problematyki niepodległościowej blok uwzględniający zajęcia z języka polskiego, historii, informatyki oraz edukacji filmowej. Jeśli w szkole są równoległe oddziały, można też połączyć lekcje polskiego z edukacją filmową/teatralną i po obejrzeniu wybranego dzieła przeprowadzić warsztaty międzyoddziałowe. Niektóre zajęcia należy przeprowadzić w pracowni komputerowej lub umożliwić uczniom korzystanie z telefonów z dostępem do Internetu.

Wyzwoleniu u uczniów inwencji twórczej i ekspresji kulturalnej sprzyjają działania innowacyjne, umożliwiające realizowanie pasji czy rozwijanie nowych zainteresowań. Zgodnie z tym założeniem, warto uczniom zaproponować tworzenie filmów, reportaży filmowych i fotograficznych, zredagowanie nietypowych interpretacji tekstów literackich, interpretację plastyczną dzieła literackiego, samodzielne wykonanie gry planszowej lub komputerowej, komiksu, prowadzenie bloga kulturowo-literackiego czy galerii własnej twórczości. Wskazane działania muszą być ukierunkowane na pobudzenie ciekawości poznawczej, motywowanie do samokształcenia. Powinny również zachęcać uczniów do doskonalenia swoich umiejętności, ale też do sprawdzenia się, np. poprzez realizowanie samodzielnych projektów czy udział w konkursach polonistycznych.

Na skuteczność i atrakcyjność podejmowanych działań niemały wpływ mają warunki, w jakich pracują uczniowie. Pracownia polonistyczna powinna mieć dostęp do Internetu i być wyposażona w monitor interaktywny (z wbudowanym komputerem i oprogramowaniem) lub zestaw: komputer, projektor i tablica interaktywna lub ekran. **W każdej pracowni powinien znaleźć się podręczny księgozbiór, np. zawierający słowniki poprawnościowe, terminów literackich, symboli, kultury mitów i tradycji, z którego uczniowie mogliby swobodnie korzystać w czasie zajęć.**

V. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

W trakcie edukacji polonistycznej w szkole branżowej II stopnia uczeń wykorzystuje, doskonali, utrwała oraz poszerza wiadomości i umiejętności zdobyte w szkole podstawowej oraz w szkole branżowej I stopnia. Absolwent szkoły branżowej II stopnia jest aktywnym uczestnikiem kultury i świadomym użytkownikiem języka, skutecznie komunikuje się w mowie i piśmie, odpowiedzialnie i refleksyjnie korzysta z różnych źródeł wiedzy. Rozpoznaje związki przyczynowo – skutkowe między faktami. Nabyte umiejętności wykorzystuje w codziennych sytuacjach, np. rozstrzygając problemy, oceniając intencje nadawcy i odbiorcy, przedstawiając własne stanowisko. Uczeń potrafi odróżnić informację od opinii, porządkuje informacje w problemowe całości, syntetyzuje poznawane treści, selekcjonuje i hierarchizuje informacje, dba o poprawność językową swoich wypowiedzi i porządkuje je zgodnie z zasadami retoryki. Tworzy spójne, zorganizowane, logicznie uporządkowane wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym, a także szkice interpretacyjne i krytyczne, hasła encyklopedyczne, definicje, notatki syntetyzujące i referaty. Uczeń formułuje i uzasadnia własne sądy i opinie, przekonuje do swojego stanowiska, przestrzega etykiety językowej.

Uczeń zna podstawy periodyzacji literatury, rozpoznaje i nazywa ważne dla epoki kierunki, prądy artystyczne i motywy, jest świadomym odbiorcą tekstów literackich i innych tekstów kultury, wykazuje się znajomością i rozumieniem omówionych utworów.

Uczeń świadomie i funkcjonalnie posługuje się pojęciami z zakresu poetyki i nauki o języku, dostrzega i odczytuje w omawianych dziełach sensy dosłowne i symboliczne, rozpoznaje wartości obecne w utworach literackich i innych tekstach kultury oraz odnosi je do własnych doświadczeń. Przyjmuje postawę otwartości i tolerancji wobec innych ludzi i włącza się do życia społecznego i obywatelskiego.

Absolwent szkoły branżowej II stopnia ma potrzebę ciągłego uczenia się, co sprawia, że odnajduje się w realiach współczesnego świata i na rynku pracy.

1. *Model absolwenta:*

- potrafi określić swoje mocne i słabe strony;
- własne działania poddaje autorefleksji, określając kolejne cele do realizacji;
- uczy się zgodnie ze swoimi indywidualnymi predyspozycjami i potrzebami;
- poszerza swoją wiedzę i doskonali umiejętności zgodnie ze strategią uczenia się przez całe życie;
- zdobytą wiedzę twórczo wykorzystuje w codziennym życiu;
- potrafi współpracować z innymi, jest zdolny do kompromisów i wspólnego poszukiwania rozwiązań;
- nabył kompetencje kluczowe, które pozwolą mu odnaleźć swoje miejsce w życiu społecznym i na rynku pracy;
- jasno i precyzyjnie formułuje swoje myśli;
- świadomie uczestniczy w kulturze i w życiu własnego regionu oraz kraju;
- docenia wartość dziedzictwa kulturowego;
- jest wrażliwy na piękno mowy ojczystej;
- jest osobą konstruktywnie myślącą, otwartą na innych ludzi, empatyczną
- i tolerancyjną, przygotowaną do życia w nowoczesnym świecie.

2. *Metody kształcenia*

Zakłada się łączenie metod podających (np. wykład informacyjny, opis, opowiadanie, prelekcja i pogadanka) z metodami aktywizującymi, które rozwijają twórcze myślenie, kreatywność, zapewniają łączenie wiedzy z różnych przedmiotów, a przede wszystkim uczą współpracy i komunikacji w grupie. **Należy preferować te metody, które zapewniają uczniom możliwie szeroką swobodę działania, decyzyjność i kontrolę nad procesem poznawczym. Zgodnie z zasadą konstruktywizmu, uczeń musi znać cel działania (po co to robię?), poszukiwać różnych strategii rozwiązania problemu (jak to robię?) i wiedzieć, z kim ma współpracować.** Spośród wielu metod aktywizujących, w pracy z uczniami szkoły branżowej II stopnia warto wykorzystać:

- **heurezę**, polegającą na stwarzaniu przez nauczyciela sytuacji, które pozwolą uczniom na samodzielne rozwiązanie problemu przy pomocy operacji myślowych i poprzez odwołanie się do posiadanej wiedzy oraz doświadczenia;
- **lekcję odwróconą**, jej istotą jest zmiana koncepcji lekcji: uczniowie w domu zapoznają się z nowymi treściami, a w szkole pogłębiają i utrwalają swoją wiedzę, ćwiczą umiejętności, rozwiązują problemy z wykorzystaniem wiedzy już posiadanej; metoda ta wymaga dużego zaangażowania, zarówno ze strony nauczyciela, który musi przygotować ciekawe i różnorodne materiały dydaktyczne oraz udostępnić je młodzieży w sieci, jak i uczniów, którzy powinni dokładnie zapoznać się z podanymi materiałami i przygotować się do zajęć, np. sporządzając notatki. W trakcie lekcji nauczyciel pełni rolę eksperta, a poszczególne grupy pracują we własnym tempie, w razie konieczności powracając do udostępnionych

- materiałów; metoda uczy decyzyjności, planowania własnej pracy, logicznego myślenia i twórczego rozwiązywania problemów;
- **metodę symulacyjną**, umożliwiającą stworzenie modelu pewnej rzeczywistości i osiągnięcie wytyczonego celu, rozwijającą inwencję twórczą, umiejętności społeczne i poznawcze oraz kształtującą system wartości; warto tę metodę stosować w pracy z uczniami zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
 - **metodę przypadków**, opartą na dyskusji i wyborze właściwych rozwiązań, wymagającą podejmowania decyzji;
 - **drzewka decyzyjnego**, pomagającą na podejmowanie decyzji w trudnych i w niejednoznacznych sytuacjach – służy analizie i wnikliwemu zrozumieniu problemu, umożliwia formułowanie oceny oraz dokonanie wyboru;
 - **metodę projektu**, jest czasochłonna i wymaga zaangażowania ze strony uczniów i nauczyciela; składa się z kilku etapów: przygotowania i planowania pracy, zbierania materiałów i ich opracowywania, prezentacji projektu na zajęciach szkolnych; uczniowie mogą pracować nad krótkimi projektami na temat np. działalności instytucji związanych z kulturą i obszarami ich działań ujętymi globalnie lub w regionie i środowisku lokalnym; metoda rozwija samodzielność, pozwala na zastosowanie multimediów (prezentacja, montaż filmowy, pokaz slajdów, utworzenie klasowego bloga lub forum dyskusyjnego itp.); **metoda sprawdzi się zwłaszcza w pracy z uczniem zdolnym**, wspiera indywidualizację procesu nauczania;
 - **portfolio i e-portfolio**, pozwala na rozwijanie kreatywności i systematyczności, a w przypadku e-portfolio daje możliwość zaprezentowania swoich umiejętności korzystania z TI, uczy współpracy w grupie oraz poczucia odpowiedzialności, **metoda sprawdza się w przypadku pracy z uczniami ze SPE – zarówno zdolnymi, którzy w ten sposób mogą rozwijać swoje zainteresowania, a efekty pracy prezentować na forum klasy/szkoły, jak i mającymi trudności w nauce, którzy uczą się systematyczności, selekcjonowania materiałów, krytycznego myślenia;**
 - **metodę analizy materiału źródłowego**, rozwijającą umiejętność samokształcenia i poszukiwania informacji, myślenia obrazami, przydatna jest w pracy z tekstami ikonicznymi i umożliwia kształcenie odczytywania symboli i analizę krytyczną dzieła,
 - **mapę mentalną (mapa myśli)**, pozwalającą na prezentowanie różnych punktów widzenia, przydatna podczas ćwiczeń porządkujących wiedzę i umiejętności czy interpretujących motywy i toposy w tekstach kultury i w życiu codziennym, **warto wykorzystywać ją do pracy z dyslektykami i uczniami z zaburzeniami sprawności językowych;**
 - **dyskusję panelową**, w czasie której dyskutujący podzieleni są na ekspertów (panelistów) i audytorium (uczących się); zaletą debaty jest to, że w drugiej części dyskusji głos może zabrać każdy; dyskusję wielokrotną, prowadzoną w małych grupach pod kierunkiem lidera; natomiast w drugiej części ma charakter plenarny;

pozwala na wybranie optymalnego rozwiązania, to metoda umożliwiająca uczniom przyjęcie różnorodnych ról, **dlatego warto ją stosować w pracy z uczniami ze SPE, w tym ze zdolnymi;**

- **dyskusję moderowaną**, metoda ta służy wspólnej pracy nad określonym zagadnieniem; celem dyskusji jest analiza problemu, jego przyczyn, głównych trudności, które w związku z nim powstają oraz wspólne wypracowanie satysfakcjonujących rozwiązań; rola moderatora polega na uważnym słuchaniu i zadawaniu pytań otwartych, które przyczynią się do aktywizacji grupy i wymiany myśli; moderatorem może być nauczyciel, ale **warto też zadanie moderacji powierzyć uczniowi zdolnemu;**
- **rozmowę kierowaną**, dającą uczniom szansę wypowiedzenia się w czasie wykładu prowadzonego przez nauczyciela, zwiększa też zaangażowanie uczniów w czasie lekcji. Może być formą wprowadzenia w temat, poprzedzać film, ćwiczenia indywidualne lub grupowe; rozmowa kierowana może mieć charakter podsumowujący, omawiający poznane na lekcji treści i zagadnienia;
- **asocjogram**, czyli metodę skojarzeń z podanym hasłem. Skojarzenia te zapisuje się promieniście do umieszczonego w samym centrum hasła; metoda ta pozwala na porządkowanie posiadanej wiedzy, rozpatrzenie różnych aspektów danego problemu, ćwiczenie umiejętności uzasadniania własnej opinii, zapamiętywanie pojęć odnoszących się do określonego zagadnienia; **warto wykorzystywać tę metodę w edukacji włączającej;**
- **metaplan**, czyli graficzny zapis dyskusji, która obejmuje trzy obszary: Jak jest?, Jak powinno być?, Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?; wnioski muszą zmierzać do poprawy sytuacji;
- **za i przeciw** – dyskusja pomiędzy dwiema grupami uczestników, prowadzona przez moderatora;
- **przekładu intersemiotycznego**, celem jest przełożenie dzieła literackiego na inny system znaków, działania te przyczyniają się do lepszego zrozumienia i interpretacji utworu poprzez jego pozawerbalną analizę oraz wyrażanie myśli i uczuć z nim związanych; **metoda sprawdzi się w pracy z uczniami mającymi trudności w nauce;**
- **dramę**, której celem jest przyswajanie treści kształcenia poprzez przeżycia, doświadczenie, zabawę; gra odbywa się bez prób czy scenariusza, więc uczniowie działają spontanicznie, znajdują się w nieznanym dla siebie wcześniej sytuacji, **pomaga uaktywnić uczniów nieśmiałych, wycofanych, uczy współdziałania i otwartości, sprawdzi się w pracy z uczniami ze SPE;**
- **burzę mózgow**, polegającą na podawaniu przez uczniów propozycji rozwiązań wskazanego problemu; praca nad rozwiązaniem zadania dzieli się na trzy fazy: w pierwszej zapisywane są wszystkie pomysły, w drugim następuje dyskusja, w czasie której następuje ocena każdej propozycji, w trzeciej – dokonuje się wyboru najlepszego rozwiązania; ponieważ wszyscy **uczniowie biorą udział**

w dyskusji na równych prawach i każdy może przedstawić swój pomysł, zajęcia mogą przyczynić się do zaktywizowania uczniów nieśmiałych czy mających trudności edukacyjne.

W procesie kształcenia umiejętności dzielenia się własną wiedzą, uważnego słuchania, argumentowania i szukania kompromisów świetnie sprawdzi się **metoda kuli śnieżnej**; polega ona na uzgadnianiu wspólnego stanowiska w zespole klasowym, poprzez przejście od pracy indywidualnej, poprzez pracę w parach, grupach, aż do ustalenia stanowiska przy współudziale całej klasy. Technika ta pozwala na dzielenie się swoją wiedzą z innymi, **sprzysja rozwijaniu pomocy koleżeńskiej**.

Do innowacyjnych metod uczenia się – wartych zaproponowania uczniom – należą (Kulpińska-Kubala, 2017, s. 36-38):

- **ryślenie** – połączenie myślenia i rysowania oraz **mysłografia** – połączenie myślenia i grafiki; ponieważ człowiek myśli również obrazami, wzbogacenie notatek elementami graficznymi może przyczynić się do zapamiętania omawianych treści;
- **barwoślady** – w procesie odbierania i zapamiętywania informacji znaczenie może mieć kolor; tworząc własne notatki, analizując otrzymany utwór czy czytając ze zrozumieniem tekst nieliteracki warto pamiętać o zakreślaniu, zaznaczaniu najważniejszych informacji, argumentów, słów kluczowych. Kolor notatek ma wpływ na poziom zapamiętywania – najlepiej stosować kolory: pomarańczowy, żółty i niebieski;
- **lapbooki** – ręcznie robione miniksiążeczki; tworzy się je wykorzystując myślenie manualne, czyli słowa, obrazy i działanie; przygotowując je, należy dokonać wyboru najważniejszych treści i pojęć, następnie zapisać je i zwinąć, np. w harmonijkę; jeśli lapbooki przygotowywane są w grupie, uczniowie mogą dzielić się pomysłami, porządkują i utrwalają swoją wiedzę.

3. Nowatorskie narzędzia na lekcjach języka polskiego

Aby osiągnąć oczekiwane efekty pracy, należy korzystać z różnorodnych narzędzi i technik, które pobudzą ciekawość poznawczą uczniów i wyzwolą w nich kreatywność. **Warto zatem w praktyce szkolnej korzystać z nowatorskich metod i technik pracy (w tym opartych na ICT)**, umożliwiających wyszukiwanie i przetwarzanie informacji, zdobywanie, ćwiczenie i utrwalanie umiejętności i wiedzy z literatury i nauki o języku oraz korelujących przedmiotów, a także doskonalenie sposobów prezentacji wiedzy, współpracy i komunikowania się. Wśród wielu propozycji na uwagę zasługują: serwisy blogowe (np. blogger.com, wordpress.com), serwisy do tworzenia witryn (np. sites.google.com). Można też podjąć współpracę z platformą Google Classroom (platforma zdalnego nauczania) jako wspomagającą dydaktykę szkolną (każda szkoła publiczna może uzyskać do niej dostęp bezpłatnie i bezterminowo).

Spośród licznych metod pracy opartych na ICT warto wyróżnić:

- **WebQuest** – *badawczą metodę uczącą efektywnego* korzystania z Internetu jako źródła informacji i opierającą się na analizie, syntezie i ewaluacji, a stanowiącą odmianę projektu badawczego,
- **gamifikację** korzystającą z mechanizmów stosowanych w grach, a uczącą właściwej współpracy i rywalizacji, mierzenia się z wyzwaniami na różnych poziomach trudności (szczególnie przydatna dla zróżnicowania potrzeb edukacyjnych),
- **FLASHCARDS**, czyli dwustronne cyfrowe fiszki, oparte na zasadzie pytanie-odpowiedź (ANKI, Memrize, Quizlet), ułatwiające zapamiętywanie i przydatne w czasie lekcji utrwalających i powtórzeniowych;
- **infografiki**, to elementy wizualne (np. znaki, mapy, diagramy), które mają pomóc w zrozumieniu i zapamiętaniu zawartości tekstowej; wykorzystują elementy wizualne projektu, aby przedstawić odbiorcy kontekst i znaczenie określonych faktów w jak najprostszy sposób; tworzenie infografik sprzyja doskonaleniu umiejętności współpracy i wymaga od uczniów planowania własnych działań; pracując nad stworzeniem infografiki, uczniowie muszą: ustalić adresata i określić jego potrzeby, zgromadzić dane i dokonać selekcji materiału, zadbać o czytelną strukturę oraz oryginalność rozwiązania, podać źródła, z których korzystali, zadbać o atrakcyjną prezentację i promocję, warto zachęcać młodzież do tworzenia infografik również na zajęciach pozalekcyjnych; **metoda sprawdzi się również w pracy z uczniami ze SPE.**

Przydatnym narzędziem w pracy nauczyciela jest witryna KAHOOT!, umożliwiająca tworzenie sprawdzianów, testów do wykorzystania przez innych uczestników przy pomocy smartfonów, odbiorca otrzymuje od razu informację zwrotną, dotyczącą poprawności udzielonej odpowiedzi.

Warto też na lekcjach języka polskiego odwoływać się do materiałów dostępnych online, są to np.: <http://wolnelektury.pl> – zbiór legalnie dostępnych utworów i lektur szkolnych, arcydzieł literatury polskiej i światowej, tekstów ikonicznych w wersji online, które można pobrać na dysk komputera, odtwarzać w aplikacji mobilnej lub w postaci audiobooka, www.polona.pl – cyfrowa Biblioteka Narodowa, posiadająca zbiory książek, czasopism, rękopisów, grafik, www.polskieradio.pl/Katarzyna-Klosinska/Tag165863 – audycje dr hab. Katarzyny Kłosińskiej, <http://www.staropolska.pl/> – serwis naukowo-edukacyjny poświęcony dawnej literaturze polskiej w kontekście dziedzictwa kultury europejskiej. Jego zasadniczą częścią jest biblioteka utworów staropolskiego piśmiennictwa, <http://www.literat.ug.edu.pl/>, wirtualna biblioteka literatury polskiej, portal z materiałami do języka polskiego (animacje) http://nauczyciel.pl/index.php/search/results/J%C4%99zyk_polski,0,0,1618;15,0,25,1,tn,1.html. Na wielu lekcjach można wykorzystać

thinglink – program do tworzenia interaktywnych zdjęć <https://www.thinglink.com>. Projektując swoje działania, warto wykorzystać też serwis internetowy YouTube, w którym znaleźć można wiele wartościowych audycji, ale też filmy, spektakle teatralne, poezję śpiewaną, ciekawe recytacje utworów poetyckich. Warto posłużyć się zasobami portalu, szukając kontekstów interpretacyjnych i komentarzy do omawianych dzieł kultury.

4. Techniki pracy.

Na lekcjach języka polskiego powinny dominować techniki, które stosowane są podczas **pracy zespołowej**. **Praca w zespołach zadaniowych sprzyja uczeniu się od siebie, poznawaniu różnorodnych, często innowacyjnych rozwiązań, pozytywnie wpływa też na relacje między uczniami, kształtuje postawy wzajemnej pomocy, wsparcia i akceptacji**. Zwiększa też poczucie bezpieczeństwa i sprzyja podejmowaniu nowych wyzwań, co jest szczególnie istotne w pracy z uczniami ze SPE. Techniką, która pozwala uczniom odnieść problem teoretyczny do codziennego życia oraz umiejscowić zagadnienie w otaczającej go rzeczywistości jest **odwoływanie się do doświadczeń**; wykorzystując zasadę skojarzeń, uczniowie dochodzą do właściwego odczytania problemu. Podobną rolę pełni **technika poszukiwania wspólnych korzeni**, oparta na wyszukiwaniu zbliżonych cech różnych kultur. Dzięki temu uczniowie dostrzegają zależności międzykulturowe, uwarunkowane czynnikami zewnętrznymi, między innymi historycznymi, politycznymi, środowiskowymi. W pracach zespołowych może być przydatna **technika uczenia się w sytuacjach konfliktowych**, która pozwala uczniom na zrozumienie różnic w poglądach i sprzyja poszukiwaniu satysfakcjonującego dla obu stron rozwiązania. Uczy ona aktywnego słuchania innych, funkcjonowania w społeczeństwie wielokulturowym i na rynku pracy, kształtuje postawy wzajemnej tolerancji. Ze względu na etap nauczania i zmierzanie uczniów ku dorosłości, ważną techniką jest **poszukiwanie scenariuszy przyszłości, pomaga ona zrozumieć przydatność zdobytej wiedzy i uzyskanych umiejętności oraz służy określeniu celowości podejmowanych działań na rynku pracy**.

5. Dostosowanie do specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów.

Zadania szkół w zakresie dostosowania warunków i procesu nauczania/uczenia się regulują między innymi: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2017 r. poz. 1591) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1578). Warto też przypomnieć, że Polska w 2012 roku podpisała Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych

sporządzoną w Nowym Jorku 13 grudnia 2006 roku (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169). Jednym z praw zapisanych w Konwencji jest prawo do korzystania z edukacji włączającej na wszystkich etapach kształcenia, a osoby niepełnosprawne muszą otrzymać wsparcie w ramach powszechnego systemu edukacyjnego.

Specjalne potrzeby edukacyjne mają ci uczniowie, którzy potrzebują szczególnych warunków, form i metod pracy, dostosowanych do ich indywidualnych możliwości edukacyjnych i/lub ograniczeń psychofizycznych. **Pojęcie to odnosi się zarówno do uczniów mających ograniczone możliwości uczenia się, jak i zdolnych.** Uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych w szkole masowej, to: niepełnosprawni (słabostyszący, słabowidzący, z niepełnosprawnością ruchową, niepełnosprawni intelektualnie, autystyczni, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi), niedostosowani społecznie i zagrożeni niedostosowaniem społecznym, z zaburzeniami zachowania i emocji, ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, z zaburzeniami sprawności językowej, z trudnościami adaptacyjnymi, przewlekłe choroby, zaniedbani środowiskowo, w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej, szczególnie uzdolnieni. (Słupek, 2018, s. 61-107)

W zakresie zewnętrznej organizacji nauczania należy zadbać o wyeliminowanie barier architektonicznych, zapewnienie odpowiedniego oświetlenia i warunków akustycznych w pracowni. **Uczniowie niedowidzący i niedosłyszący muszą mieć możliwość zajęcia miejsca w pierwszej ławce, a w czasie pracy metodami aktywnymi należy tak zaaranżować przestrzeń, by uczeń niedosłyszący miał możliwość obserwowania twarzy nauczyciela i wszystkich uczniów. W zakresie wymagań edukacyjnych należy** dostosować poziom trudności zadań lub/i działań edukacyjnych do indywidualnych możliwości ucznia, np. poprzez dzielenie materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszenie liczby zadań do wykonania, zwiększenie liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału, preferowanie wybranych sposobów sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów.

Uczeń ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi

Do specyficznych trudności edukacyjnych zalicza się: dysgrafię, dysortografię, dysleksję. W przypadku uczniów z dysgrafią dostosować należy formy sprawdzania wiedzy, a nie treści. Prace pisemne powinny być sprawdzane w obecności ucznia, w razie potrzeby należy umożliwić mu pisanie na komputerze; preferowane są wypowiedzi ustne.

W odniesieniu do uczniów z dysortografią, powinna nastąpić liberalizacja w zakresie oceny zapisu; należy odrębnie oceniać poprawność merytoryczną wypowiedzi, odrębnie poprawność pisowni, np. w formie oceny kształtującej. Dysortograficy powinni być motywowani do korzystania ze słowników poprawnościowych

i utrwalania zasad pisowni oraz pracy samokształceniowej. Uczniom z dysleksją należy umożliwić korzystanie z audiobooków. Wskazane jest preferowanie wypowiedzi ustnych, nauczyciel powinien szczególnie zadbać o to, by pytania skierowane do ucznia były precyzyjne. **Ponieważ uczniowie dyslektyczni czytają i piszą w wolnym tempie, zasadne jest zmniejszenie liczby zadań do wykonania; można też ograniczyć czytanie obszernych lektur do rozdziałów istotnych ze względu na omawianą problematykę.**

Uczeń w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej

Pracując z uczniem w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej, **należy przede wszystkim zadbać o stworzenie przyjaznej atmosfery** i tak zorganizować czas pracy, by uczeń miał możliwość rozładowania napięcia emocjonalnego. Nauczyciel powinien unikać omawiania zagadnień, które w sposób bezpośredni wiążą się z trudnościami, z jakimi boryka się uczeń. W zależności od potrzeb, należy wspomagać ucznia poprzez wydłużenie czasu na wykonanie pracy pisemnej, dodatkowe objaśnianie trudniejszych zadań, monitorowanie stopnia koncentracji i aktywności na zajęciach, udzielanie pochwał nawet za niewielkie postępy.

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

W przypadku pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną, zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym i wymagające logicznego myślenia należy omawiać w odniesieniu do konkretnych przykładów i problemów mu bliskich. Nauczyciel na bieżąco powinien upewniać się, czy uczeń rozumie treść poleceń. Musi też opracować zindywidualizowane materiały, pozwalające na przyswajanie wiedzy zgodnie z preferencjami ucznia. Istotne jest też ukazywanie związku pomiędzy nabywaną wiedzą a jej praktycznym wykorzystaniem w życiu codziennym. Zindywidualizowane kryteria oceniania uwzględniać powinny przede wszystkim zaangażowanie ucznia, motywację do pracy oraz poczynione postępy. W zależności od potrzeb, należy wspomagać ucznia poprzez wydłużenie czasu na wykonanie pracy pisemnej, przeczytanie lektury lub jej fragmentów, podawanie szczegółowych zagadnień, udostępnianie notatek, zmniejszenie ilości zadań do wykonania i przygotowanie sprawdzianów o niższym stopniu trudności.

Uczeń słabosłyszący

W pracy z uczniem słabosłyszącym należy pamiętać o tym, by **zapisywać na tablicy ważniejsze pojęcia, słowa kluczowe; nauczyciel powinien też udostępnić uczniowi plan pracy lub notatkę zawierającą najważniejsze zagadnienia omówione w trakcie zajęć**. Istotne jest również to, by nauczyciel nie stosował skomplikowanych struktur gramatycznych. Należy motywować ucznia słabosłyszącego do pracy w grupie,

w której może uzyskać wsparcie. W czasie pracy metodami aktywizującymi uczeń musi mieć możliwość swobodnej zmiany miejsca, by nawiązać kontakt z grupą/ klasą i nauczycielem.

Uczeń słabowidzący

Pracując z uczniem słabowidzącym, należy **preferować ustne formy sprawdzania wiedzy**; wypracowania i zadania domowe mogą być pisane na komputerze. **Pisemne instrukcje powinno się opatrzyć ustnym komentarzem.** Uczeń słabowidzący powinien mieć wydłużony czas na przeczytanie lektur, a czytanie obszernych utworów należy ograniczyć do niezbędnych ze względu na omawianą problematykę rozdziałów; uczeń może też korzystać z audiobooków.

Uczeń niedostosowany społecznie lub zagrożony niedostosowaniem społecznym

Na pierwszym miejscu należy postawić cele wychowawcze i preferować treści zbliżone do problemów ucznia oraz kształtujące pozytywne cechy osobowości, skłaniając go do refleksji nad własnym postępowaniem. Uczeń powinien być angażowany w działania na terenie szkoły, umożliwiające mu odniesienie sukcesu i podniesienie samooceny. Nauczyciel powinien przede wszystkim stosować ocenianie kształtujące, dostarczając uczniowi szybkiej i konkretnej informacji zwrotnej. Obowiązujący materiał można podzielić na mniejsze partie.

Uczeń zdolny

Uczeń zdolny to osoba posiadająca ponadprzeciętne zdolności ogólne i/lub uzdolnienia kierunkowe. **W zdefiniowaniu pojęcia ucznia zdolnego istotne są trzy aspekty: szybkość uczenia się, stosunek do nauki i pomysłowość** (Guzy, Szamburska – Niesporek, s. 92-94). W pracy z uczniem zdolnym nauczyciel musi tak dostosować treści i metody oraz formy pracy pod względem poziomu trudności, by odpowiadały jego potencjałowi i potrzebom. Ucznia zdolnego należy angażować w projekty edukacyjne lub prowadzenie lekcji na wybrany temat; akcje promujące czytelnictwo. Powinien otrzymywać zadania wymagające samodzielności, decyzyjności, wizualizacji i werbalizacji swojego toku myślenia; warto stawiać go w sytuacji badacza i stymulować proces samokształcenia. **Uczeń zdolny świetnie sprawdzi się w roli moderatora podczas dyskusji, może pełnić też funkcję asystenta nauczyciela, wspierając kolegów w czasie realizacji trudniejszych zadań, udzielając wskazówek do pracy.**

VI. OCENIANIE

Ocenianie dostarcza informacji o efektach i pozwala określić uczniom ich mocne i słabe strony oraz wdraża do samokontroli. Ocenianie jest procesem wieloetapowym, w którym można wyróżnić następujące etapy: określenie i podanie wymagań, przygotowanie zadania sprawdzającego, opracowanie schematu oceniania, przeprowadzenie zadania sprawdzającego, ewaluacja. Ocenianie powinno mieć przede wszystkim charakter wspierający, budować u ucznia postawę akceptacji i poczucia własnej wartości. **Aby ocenianie spełniało swoją rolę, a więc było skuteczne, nauczyciel musi zadbać o odpowiednią atmosferę w klasie, dającą poczucie bezpieczeństwa i stymulującą do pracy.** Uczeń będzie aktywnie pracował na lekcji, nauczyciel przy ocenie bierze pod uwagę nie tylko efekt końcowy, ale też podejmowany wysiłek, zaangażowanie, innowacyjność. Dążąc do zobiektywizowania oceny, nauczyciel powinien ustalić szczegółowe kryteria.

Propozycja ogólnych wymagań na poszczególne oceny:

- **ocenę celującą** otrzymuje uczeń, który biegle posługuje się wiadomościami, wykorzystuje opanowany materiał w sytuacjach problemowych, samodzielnie i twórczo rozwija swoje pasje i uzdolnienia, cechuje się aktywnością, formułuje bezbłędne i obszernie wypowiedzi, powołując się na źródła, także samodzielnie wyszukane informacje, proponuje nietypowe i innowacyjne rozwiązania problemów; należy uwzględnić także aktywność ucznia w działaniach na rzecz szkoły oraz sukcesy w konkursach polonistycznych i/lub olimpiadzie przedmiotowej,
- **ocenę bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który w pełni opanował zakres wiedzy i umiejętności z przedmiotu, samodzielnie wykonuje powierzone zadania i potrafi korzystać z różnorodnych źródeł, znajdując rozwiązania w sytuacjach problemowych, w pracy cechuje się systematycznością, dzieli się swoją wiedzą, jest aktywny podczas lekcji, bierze udział w konkursach polonistycznych,
- **ocenę dobrą** otrzymuje uczeń, który opanował materiał w wystarczającym stopniu, samodzielnie lub z niewielką pomocą nauczyciela rozwiązuje typowe zadania, często jest aktywny podczas lekcji,
- **ocenę dostateczną** otrzymuje uczeń, który opanował podstawowe wiadomości z przedmiotu, z pomocą nauczyciela rozwiązuje zadania o średnim stopniu trudności, rzadko jest aktywny podczas lekcji,
- **ocenę dopuszczającą** otrzymuje uczeń, który ma duże braki w wiedzy i nie opanował w dostatecznym stopniu materiału, ale braki pozwalają na dalsze kształcenie, z pomocą nauczyciela wykonuje zadania o niewielkim stopniu trudności,
- **ocenę niedostateczną** otrzymuje uczeń, który nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności, nie wykonuje prostych, elementarnych zadań,

wykazuje się bierną postawą podczas zadań grupowych, ma niską motywację do pracy, ma lekceważący stosunek do przedmiotu.

W celu aktywizowania uczniów na zajęciach, warto podać im szczegółowe informacje, jakie elementy będą brane pod uwagę przy ocenie aktywności. Nauczyciel, zwłaszcza w większym zespole, może opracować miesięczne karty oceny dla każdego ucznia, ocenie może też podlegać aktywność ucznia w czasie cyklu kilku lekcji poświęconych omówieniu lektury lub określonego zagadnienia. Oceniane powinny być następujące elementy:

- przygotowanie do zajęć /istotne zwłaszcza w czasie lekcji odwróconej/,
- wnoszenie treści merytorycznych związanych z omawianym zagadnieniem,
- stawianie tez i hipotez, poszukiwanie argumentów,
- prezentowanie samodzielnych sądów i opinii, obrona własnego stanowiska,
- wyciąganie wniosków, syntetyzowanie,
- aktywne uczestniczenie w dyskusji,
- twórcze wykorzystywanie różnorodnych kontekstów,
- poprawność i stosowność wypowiedzi,
- przestrzeganie etyki słowa.

Istotne jest, by po każdej lekcji nauczyciel uzupełnił karty oceny, np. przyznając punkty w skali 0-5. **Równocześnie należy pamiętać, że w przypadku uczniów mających trudności edukacyjne należy docenić zaangażowanie, motywację do pracy i nawet niewielkie postępy. Szczególną trudność sprawia polonistom dokonanie obiektywnej oceny prac pisemnych. Dlatego też warto opracować szczegółowe kryteria, które sprawią, że ocena będzie miała charakter mierzalny.**

W pracy pisemnej o charakterze argumentacyjnym ocenie podlegają:

- sformułowanie stanowiska (teza),
- uzasadnienie stanowiska – jakościowy i ilościowy dobór argumentów,
- pogłębienie wypowiedzi poprzez odwołanie się do kontekstów kulturowych lub/i wiedzy teoretycznoliterackiej,
- poprawność merytoryczna,
- funkcjonalność kompozycji,
- poprawność językowa,
- stosowność stylu,
- poprawność zapisu.

Powyższe kryteria należy zmodyfikować w przypadku pracy z uczniami ze SPE, dostosowując je do wskazań zawartych w opinii lub orzeczeniu poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz ustaleń zespołu nauczycieli uczących w danej klasie. Poza tradycyjnymi metodami oceniania, zaleca się stosowanie **oceniania kształtującego**, które polega na udzielaniu informacji zwrotnej, wspomagającej

nauczanie i uczenie się – uczeń wie, czego ma się nauczyć. Służą temu jasno sformułowane cele z informacją o kryteriach sukcesu (**NaCoBeZU**). Nauczyciel ustala z uczniem kryteria, określa to, co będzie brał pod uwagę podczas oceniania, udziela informacji zwrotnej. Stosowanie oceniania kształtującego motywuje, angażuje i pozwala na bieżąco śledzić postępy w nauce, ułatwia pokonywanie trudności, kształtuje odpowiedzialność. **Ocenianie kształtujące jest niezbędne w odniesieniu do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.**

Z ocenianiem kształtującym wiąże się ocena koleżeńska i samoocena. Zaletą stosowania **oceny koleżeńskiej** jest zmniejszenie rywalizacji uczniów, kształcenie odpowiedzialności, dawanie uczniom możliwości krytycznego myślenia.

Ponieważ uczniowie zazwyczaj niechętnie oceniają innych i przyjmują ocenę rówieśniczą, obawiając się krytyki, ataku na własną osobę, **przy ocenie koleżeńskiej warto wprowadzić zasadę, że oceniając pracę innych, najpierw należy wskazać pozytywne aspekty pracy, a dopiero w dalszej kolejności przeprowadzić konstruktywną krytykę, np. uczniowie podają pięć zalet przedstawionej prezentacji i formułują jeden argument, w którym uzasadniają, co należałoby zmienić, zmodyfikować, dopracować. Należy też zachęcać uczniów do autorefleksji na temat podejmowanych działań i dokonywania samooceny.** Poddanie refleksji swojej wiedzy, działań, sukcesów i porażek pozwoli na uświadomienie sobie tego, co już udało się osiągnąć i zaplanować dalsze działania. Ponieważ edukacja szkolna ma wdrażać uczniów do uczenia się przez całe życie, a absolwent szkoły branżowej II stopnia powinien umieć znaleźć swoje miejsce na rynku pracy, to musi on nabyć umiejętność dokonywania oceny własnych postępów, wskazywania mocnych i słabych stron. Dlatego też szkoła ponadpodstawowa, w tym branżowa II stopnia powinna kontynuować i poszerzać działania w zakresie orientacji zawodowej poprzez obserwację, diagnozę i monitorowanie postępów edukacyjnych uczniów.

VII. EWALUACJA PROGRAMU

Ewaluacja stanowi integralną część programu, jej celem jest ocena skuteczności podejmowanych działań, a co za tym idzie badanie wartości wybranego programu nauczania. Ewaluacja umożliwia modyfikowanie i udoskonalenie programu. Ewaluacji należy dokonywać w trakcie realizacji programu, jak i na koniec etapu kształcenia. Badając wyniki nauczania, osiągnięcia uczniów na wewnętrznych i zewnętrznych egzaminach, nauczyciel pośrednio dokonuje ewaluacji programu nauczania. Wyniki testów osiągnięć szkolnych uczniów pokazują, które cele wskazane w programie zostały zrealizowane w całości, a które częściowo. **Ewaluację formatywną należy wykorzystać do modyfikacji programu, np. poprzez wprowadzenie innych metod i form pracy, przeznaczenie większej ilości godzin na realizację określonych treści, kosztem eliminacji materiału wykraczającego poza podstawę programową.**

Na koniec etapu kształcenia należy dokonać ewaluacji **sumatywnej**, której celem jest określenie stopnia realizacji zamierzonych celów; odnosi się ona do całościowej oceny programu. **Do jej przeprowadzenia można posłużyć się: ankietami, wywiadami, obserwacją, analizą wyników egzaminów, analizą uczniowskich prac.** Ostatecznym celem ewaluacji sumatywnej jest podjęcie decyzji, **czy program ma być kontynuowany, a jeśli tak, to jakich modyfikacji należy w nim dokonać.**

Przykłady pytań do ankiety ewaluacyjnej kierowanej do uczniów

1. Czy zdobyta na lekcjach języka polskiego wiedza, Twoim zdaniem, jest przydatna?
2. Czy zdobyte w trakcie zajęć umiejętności będziesz mógł wykorzystać w codziennych sytuacjach?
3. Czy chętnie uczestniczyłeś/uczestniczyłaś w lekcjach?
4. Czy podczas lekcji były wykorzystywane nowoczesne technologie?
5. Czy treści były według Ciebie przekazane w sposób komunikatywny i interesujący?
6. Czy forma prowadzenia zajęć była dla Ciebie interesująca?
7. Czy stosowane metody pracy pozwoliły Ci aktywnie uczestniczyć w lekcjach?
8. Czy miałeś/miałaś wpływ na przebieg lekcji?
9. Czy atmosfera podczas lekcji zachęcała do pracy?
10. Czy, Twoim zdaniem, praca w zespole przyczyniła się do integracji klasy?
11. Czy miałeś/eś możliwość zaprezentowania własnego zdania?
12. Czy w czasie zajęć mogłeś/mogłaś samodzielnie podejmować decyzje?
13. Czy polecenia i zadania podczas lekcji były jasno określone?
14. Czy proponowane techniki i sposoby pracy zainspirowały Cię do podejmowania własnej aktywności?
15. Jakie zmiany byś zaproponował/zaproponowała?

W pracy z uczniami z SPE bieżącej ewaluacji służą rozmowy z uczniem, obserwacje jego aktywności na zajęciach. Istotne jest również monitorowanie relacji interpersonalnych. Warto ponadto przyjąć zasadę, że nauczyciel raz w miesiącu przeprowadza ankietę, sprawdzając skuteczność zastosowanych form i metod pracy, a w razie potrzeby je modyfikuje. Pytania skierowane do ucznia muszą uwzględniać jego indywidualne potrzeby edukacyjne.

Przykłady pytań do autoewaluacji w zakresie form i metod pracy

1. Czy w programie zostały zaprezentowane różnorodne metody i formy pracy?
2. Czy zaproponowane metody zapewniają osiągnięcie zaplanowanych celów?
3. Czy sposoby i metody zaproponowane w programie odnoszą się do TIK?
4. Czy w programie zaproponowane zostały innowacyjne metody pracy?
5. Czy zaproponowane metody będzie można zastosować w oparciu o różnorodne formy pracy?
6. Czy zaproponowane w programie metody dostosowane są do uczniów z SPE?
7. Czy przedstawione zostały sposoby motywowania uczniów?

Propozycje pytań do karty oceny programu

1. Czy program zgodny jest z podstawą programową?
2. Czy w programie wyszczególnione zostały cele kształcenia?
3. Czy program zawiera wszystkie treści zawarte w podstawie programowej?
4. Czy program rozszerza treści zawarte w podstawie przedmiotowej?
5. Czy program odnosi się do korelacji międzyprzedmiotowej?
6. Czy program zawiera opis form i metod pracy?
7. Czy program odnosi się do kompetencji kluczowych?
8. Czy program jest adresowany do uczniów o zróżnicowanych uzdolnieniach?
9. Czy program uwzględnia pracę z SPE?
10. Czy program jest możliwy do zrealizowania w oparciu o posiadaną bazę dydaktyczną?

Podczas tworzenia ankiet ewaluacyjnych programu warto wykorzystać wskazówki zawarte w publikacji: Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja, 2012, Warszawa: ORE (<http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/doccontent?id=336>)

BIBLIOGRAFIA

- Chałas K., *Wartości wychowawcze szkoły służące integralnemu rozwojowi i wychowaniu ucznia*, ORE, Warszawa 2017
- Everett D., *Język. Narzędzie kultury*, Wydawnictwo Copernicus, Kraków 2018
- Filipiak Ewa, *Z Wygotskim i Brunerem w tle: Słownik pojęć kluczowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2011
- Klus-Stańska D., *Paradygmaty dydaktyki*, PWN, Warszawa 2018
- Kulpińska-Kubala A., *Ryślenie, barwoślady, lapbooki, czyli jak sprawić, żeby uczenie się było łatwiejsze*, w: *Polonistyka* nr 2/2017 (17)
- Kurcz J., *Język a reprezentacja świata w umyśle*, Warszawa 1988
- Mitchell D., *Sprawdzone metody w edukacji specjalnej i włączającej*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2014
- Nalaskowski, A. *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2002
- Praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Tom II*, red. Guzy Anna, Szamburska-Niesporek B., Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 2013
- Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów*, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2000
- Słupek K., *Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk, 2018
- Żylińska M., *Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2013
- Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*, ORE Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia. Dziennik Ustaw z 2018 r. poz. 467

Tadeusz Banowski, nauczyciel dyplomowany w Zespole Szkół im. C. K. Norwida w Nowym Mieście Lubawskim z 15-letnim stażem, ekspert wiodący w zakresie przedmiotów artystycznych w Ośrodku Rozwoju Edukacji w Warszawie, egzaminator z języka polskiego i historii sztuki. Autor programów nauczania do historii sztuki, historii muzyki, wiedzy o kulturze, nagrodzonych w ramach projektu *Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapu edukacyjnego*. Autor publikacji *Język polski. Matura 2019. Testy i arkusze. Zakres podstawowy i rozszerzony* (wyd. Operon). Autor scenariuszy lekcji do przedmiotów humanistycznych i artystycznych dla Best Filmu, Legalnej Kultury, Wydawnictwa Operon, Nowych Horyzontów Edukacji Filmowej.

Beata Zielińska, polonistka, ukończyła też studia podyplomowe z historii i informacji naukowej oraz pedagogiki szkolnej i opiekuńczo-wychowawczej, pracuje w Zespole Szkół im. C. K. Norwida w Nowym Mieście Lubawskim, nauczyciel dyplomowany z 25-letnim stażem, egzaminator i weryfikator maturalny.